

ЕРІКТІЛЕР
ЕҢБЕГІНЕ
ЕЛ РИЗА

2-бет

СНИЗИТЬ ПРОЦЕНТЫ
ПО КРЕДИТАМ И
ВВЕСТИ БАНКРОТСТВО
ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ!

5-бет

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ
ТАЛАП ЕТЕТІН
УАҚЫТ ЖЕТТІ

7-бет

ҚАЗАҚҰНИ20

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№37 (907) 5.10.2020 жыл

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ ҚАБЫЛДАУ - ЕЛДЕГІ ЕҢ БАСТЫ МӘСЕЛЕ!

ҚАЗАҚ БОЛУ – ЗОР БАҚЫТ

СССР Мемлекеттік сыйлығының иегері, ақын, қоғам қайраткері Жұбан Молдағалиевтың әдеби мұрасымен танысқан оқырман бір аныққа көз жеткізеді. Ол – қилы заманның өзінде ұлтының болмысын, қазақтығын қисынын тауып мақтан еткен Жұбан жырындағы жығасы жығылмаған далалық еркін рух.

8-9
бет

6
бет

Бірінші, МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕ ҮМІТКЕРЛЕРГЕ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ БІЛУ ТАЛАБЫ ЖОҚ!
Екінші, «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Заңның 23-бабында: «Мемлекеттік тілді белгілі бір көлемде және біліктілік талаптарына сәйкес білуі қажет кәсіптердің, мамандықтардың және лауазымдардың тізбесі ҚР заңдарымен белгіленеді» – деп көрсетілген. Ал 30 жылда бірде бір тізім қабылданған жоқ және қабылданбайды да.
Үшінші, мемлекеттік органдарда барлық құжаттар орысша дайындалып, кейіннен қазақшаға аударылады. Мемлекеттік тіліміз мемлекеттік органдарда ешкімге қажеті жоқ бейшара халде. Бұған қоса екі тілде құжат жүргізудің қанша тауқыметі бар: екі есе көп уақыт пен қағаз жұмсау, аудармашылар штатын, арнайы лингвистикалық орталық құру. Ал оның барлығы қосымша қаржы және халықтан жиналған салықтың босқа құмға сіңген судай болуы.

КАВАСАКИ КОРОНАВИРУСТАН ҚАУІПТІРЕК ПЕ?

2
бет

РК: ТРАДИЦИОННАЯ КУЛЬТУРА ВЫТЕСНЯЕТСЯ РЕЛИГИЕЙ

Мировые игроки нередко используют для своих целей религиозный антагонизм в других странах, деструктивные религиозные организации. Религиозные организации использовались в войне в Афганистане, Ливии, Сирии и в других странах. Не говоря о том, что религиозный радикализм вызывает снижение уровня культуры, образования и науки.

ТҮРКІСТАН ӨЛКЕСІНДЕГІ ТАҒЫЛЫМЫ МОЛ «МЫҢ БІР САПАР»

Сан тарау тарихи оқиғаларды құшып жатқан Оңтүстік өлкеге сапарлап келетін әрбір пайымды қазақ топырағы мен суына қасиет сіңген осынау қарт қалаға табан тигізіп, Әзірет Сұлтанға тәу етуден бастауының қандай тылсым сыры бар десеңші.

10-11
бет

ЕРІКТІЛЕР ЕҢБЕГІНЕ ЕЛ РИЗА

Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев қайырымдылық, волонтерлік ұйымдардың және еліміздегі бизнес өкілдерімен онлайн форматта кездесу өткізді.

Мемлекет басшысы өз сөзінде қайырымдылық пен волонтерліктің пандемия кезінде жалпыұлттық сипат алғанын, оның әлеуметтік үрдіске айналғанын алдымен атап өтті. Осындай қиын-қыстау кезде отандастарына көмек қолын созған, мейірімділік, ізгілік танытқан, аянбай еңбек етіп, ерен ерліктің үлгісін көрсеткен азаматтарға ризашылығын білдірді. Еріктілер жылы азаматтарымыздың көпшілігін қайырымды іс қозғалысы төңірегіне топтастырды. «Қызметкерлердің волонтерлік жұмысын еңбек кітапшасына енгізіліп, волонтерлікпен айналысқан жастарға университетке, колледжге түсу кезінде бірқатар басымдық беріледі», – деді Қасым-Жомарт Тоқаев. Мемлекет бас-

шысы волонтерлік қызмет осы жылмен тоқтап қалмайтынын, алдағы уақытта да жалғаса беретінін, бұл – рухты көтеретін, халықтың мұң-мұқтажын бөлісетін қозғалыс екенін ерекше атады. Қазіргі уақытта Қасым-Жомарт Тоқаевтың тапсырмасы бойынша тиімді құқықтық механизмдерді қамтитын Қайырымдылық туралы заң әзірленуде. Мемлекет басшысы Үкімет жанындағы Қайырымдылықты дамыту мәселелері жөніндегі кеңесте айтылған барлық мәселені, баста-

маларды пысықтауға, Қазақстан заңнамасына тиісті өзгерістер енгізуді кешіктірмеуге тапсырма берді.

Онлайн форматта өткен кездесуде «Birgemiz» қоғамдық қорының басқарма төрағасы, «Қазақстандық «Уақып» қоры» корпоративтік қайырымдылық қорының президенті және өзге де ұйым өкілдері сөз сөйледі.

Кездесу соңында бірқатар азаматтар пандемия кезіндегі қажырлы еңбегі үшін «Халық Алғысы» медалімен марапатталды.

МИНИСТР ҰЛТТЫҚ КЕҢЕС ЖҰМЫСЫНА ОҢ БАҒА БЕРДІ

ҚР Президенті Телерадиокешенінің YouTube арнасындағы «Балаеваға 3 сұрақ» бағдарламасының 6-шығарылымында Ақпарат және қоғамдық даму министрі Аида Балаева Ұлттық кеңестің атқарған жұмысы, жоспары мен келешегі туралы ойымен бөлісті.

Министр Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің ең негізгі нәтижесі ретінде – саяси реформалар топтамасын атады. Атап айтқанда «Бейбіт жиналыстарды

ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» жаңа заң қабылданып, «Саяси партиялар туралы», «Сайлау туралы», «Парламент және оның депутаттарының мәртебесі туралы» заңдарға өзгерістер енгізілген. Қылмыстық кодекстің 130-бабы қылмыс санатынан алынып тасталып, Әкімшілік кодекске ауыстырылған. 174-баптағы бас бостандығына айыру жазасы – айыппұл салумен алмастырылған. «Ардагерлер туралы» жаңа заң қабылданып, сыртқы қарыз бірыңғай тізімі бекітілді. Шетелдік жұмыс

күшіне квота екі есеге қысқарды. Ауыл шаруашылық жерлерін тиімді пайдалану бойынша ғарыштан мониторинг жобасы жүзеге асып, мемлекет меншігіне 7 млн. га пайдаланылмайтын жайылым қайтарылды.

«Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі жұмысы, тек белгілі салаларда ғана шектеліп қалмайды. Ол қоғамның барлық саласындағы көкейтесті мәселелермен айналысады», – деді Ұлттық кеңес қызметіне оң баға берген Аида Балаева бағдарлама барысында.

ҰСТАЗ ҰЛАҒАТЫ – ӨМІРЛІК САБАҚ

Ұстаз – өз білімін, өмірлік тәжірибесін, мейірімін, жан дүниесін, рухани байлықты шәкіртінің бойына мейлінше сіңіретін, әркімнің қолынан келе бермейтін қадірлі мамандық иесі. Себебі, ол өскелең ұрпақтың жарқын болашағына жауапты.

Орта мектеп – білім жүйесінің ең басты, ең негізгі буыны. Біздің Абай атындағы Республикалық мамандандырылған дарынды балаларға арналған қазақ тілі мен әдебиетін тереңдете оқытатын мектеп-интернатта жоғары санаттағы, мол тәжірибелі, білікті мамандар қызмет етеді. Ұстаздар ұйымдастыратын ашық сабақтар, семинарлар, айтулы іс-шаралар, салалы олимпиадалар, шешендік өнер байқаулары оқушылардың жан-жақты қабілетін дамытуға ықпал етеді. Қазіргі елімізде орын алған пандемияға байланысты барлық оқу орындары онлайн режимінде қашықтан білім алу тәртібіне өткізілген. Үй жағдайында онлайн білім бере отырып, ұстаздар өз біліктілігін көтеру, онлайн вебинарларға қатысу мүмкіндігін де пайдаланады. Ал, оқушылар өз тарапынан білім алуғағы жоғары жауапкершілікті сезініп, өздігінен білімдерін одан әрі жетілдіріп, әр түрлі онлайн олимпиадаларға белсене қатысуда. Қашықтан білім беру болғанымен, ұстаз бен шәкірт арасындағы байланыс ешқашан үзілмейді.

А. ПЕРДЕБЕКОВА,
Абай атындағы Республикалық мамандандырылған дарынды балаларға арналған қазақ тілі мен әдебиетін тереңдете оқытатын мектеп-интернатының «Әлем әдебиеті» пәнінің мұғалімі

ҚАЙЫРЫМДЫ КӘСІПКЕР

Түркістан облысы Мақтаарал ауданында жергілікті кәсіпкер аудандық аурухананың жанында орналасқан өзінің жекеменшік жер теліміне тікұшақ қонатын алаң салып берді.

Бұған дейін ауыр жағдайдағы науқастарды облыстық емдеу мекемелеріне жеткізетін тікұшақ елді мекен шекарасындағы егістік алқаптарға қонатын-ды. Науқастың тағдыры үшін әрбір секундтың маңызды екенін белгілі. Сондықтан, санавиация үзеті ауылдық жерлердегі адам өлімі мен адам өмірінің ұзақтығына әсер ететін басты бағыттарды бірі. Аурухана жанынан ашылған жаңа алаң денсаулығы мүшкіл емделушілерді санавиацияның күшімен жедел жеткізу қызметінің тиімді жұмыс істеуіне сеп болмақ. «Атакент» аудандық ауруханасына тарту жасаған кәсіпкер Қанат Мырзахметов осыған дейін де көптеген үлгі боларлық істерімен көптің алғысын алып келді. Азамат елдегі пандемиямен күрес кезінде аудандық ауруханаларға жалпы саны 12 ИВЛ аппаратын сыйға тартқан. Аймақта орын алған су тасқыны кезінде де қарап қалмаған. Жерлестерін апаттан аман алып қалуға атсалысқан.

БІЛІМ САЛАСЫНА БАСЫМДЫҚ БЕРІЛЕ БАСТАДЫ

Білім және ғылым министрі Асхат Аймағамбетов Мемлекет басшысының білім саласына қатысты тапсырмалары қалай орындалып жатқанын мәлім етті.

«Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің мамыр айындағы отырысында білім мен ғылымды дамыту мәселелері негізгі тақырып болды. Отырыс қорытындысы бойынша Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев білім және ғылым жүйесі үшін маңызды тапсырмалар берді. Мысалы, педагогикалық мамандықтарға түсетін абитуриенттерге қойылатын талаптарды арттыру және стипендия мөлшерін 42 мың теңгеге дейін ұлғайту тапсырмасы берілді. Өткен жылы стипендия мөлшері 21 мың теңгені құраса, Президенттің тапсырмасынан кейін желтоқсан айында 26 мың теңгеге дейін өсті. Ал 1 қыркүйектен бастап болашақ педагогтердің стипендиясы 42 мың теңге мөлшерінде

болып отыр», – деп жазды министр Facebook парақшасында. Министрдің хабарлауынша, бұл барлық мамандықтардың ішіндегі ең жоғарғы стипендия болады.

Оның Айтуынша «Педагог мәртебесі туралы заңды» қабылдаған соң «Алтын белгі» төсбелгісі иегерлерінің арасында педагогикалық мамандықты таңдағандар саны 1,7 есе өскен. Асхат Аймағамбетов сонымен бірге докторанттардың стипендиясы 102 мыңнан 150 мың теңгеге дейін өскенін жеткізді. Мұндай шара жас ғалымдарды қолдау үшін өте маңызды дейді министр.

КАВАСАКИ КОРОНАВИРУСТАН ҚАУІПТІРЕК ПЕ?

Дерттен туған дерт жаман. Елімізде коронавирустан соң пайда болатын Кавасаки синдромына ұқсас аурудан бүлдіршіндер көз жұма бастады деп хабарлады КТК телеарнасы.

Педиатрия және балалар хирургиясы ғылыми орталығы басқарма төрайымының орынбасары Ләззат Мәнжуованың айтуынша екі жағдай орын алған. Біріншісі, Алматы қаласында қайтыс болған 15 жастағы бала өзінің бұрыннан келе жатқан созылмалы ауруы – жүйелі қызыл жегімен ауырған. Екіншісі, екі жастағы бала елордадан. Марқұм болған екі жасар сәбидің дене қызуы көтеріліп, үйіне ұш күн жатса. Кейін ауруханаң жансақтау бөліміне түсіп, бір ай ес-түссіз жатып көз жұмыпты. Си-

рек кездесетін Кавасакиге ұқсас ауру алғаш рет тамыздың басында тіркелген көрінеді. Содан бері қауіпті кеселге 41 бала шалдыққан. Олардың 37-сі жазылып шыққан. Ал екеуі әлі де ем қабылдап жатыр. Аталмыш дертке шалдыққан барлық балалардың ағзасынан коронавирусқа қарсы антидене анықталған. Жалпы пандемия басталғалы елімізде Covid-19-ды 2 жарым мың бала жұқтырса, оның 86 пайызында кесел симптомсыз өтіпті. Демек ата-аналар перзентінің індетпен ауырғанын білмеген. Сондықтан мамандар баланың қызуы көтеріліп, денесі бөртсе, дереу дәрігерге жүгінуді ескертеді. Өйткені дерт кезінде ем-дом жасау – маңызды. Әдетте Кавасаки синдромына ұқсас ауру коронавирустан айыққан соң, 2-6 апта аралығында пайда болады екен.

ХАЛЫҚТЫҢ НЕСИЕ ҚАРЫЗЫ ТРИЛЛИОНДАП ЕСЕПТЕЛЕДІ

Қазақстандықтардың ипотекалық қарызы 2,4 трлн. теңге көлеміне жеткен. Осы орайда ҚР Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі ипотекалық несиесі бар азаматтарды қолдау шаралары туралы айтып берді

2015 жылдан бастап ҚР Президентінің тапсырмасымен Қазақстанда Ипотекалық несиелерді қайта қаржыландыру бағдарламасы қолға алынған болатын. Оған 286 млрд. теңге қаратылған. «Бүгінде 27,3 мың қазақстандықтың сыйақы мөлшерлемесі 3% түсті. 7,9 мың адамның валюталық қарыздарына конвертация жасалып, олардың қарыздық жүктемесі екі есеге азайды. Әлеуметтік тұрғыдан аз қорғалған топқа жататын 8 мың адамның негізгі қарызы азайтылды», – деді агенттік төрағасының орынбасары Нұрлан Әбдірахманов. Оның

айтуынша, халықтың 388,6 мың ипотекалық несиесі бойынша қарызы 2,4 трлн. теңгеге жеткен. 386,1 мың несиесі - шетелдік валютада. «Қолға алынған шаралардың арқасында ипотекалық портфельдегі проблемалық несиелер 7% төмендеді», – деді спикер. Халықтың мойнындағы бұл қарыз қамыты жақын арада шешілуіне белгілі. Ол үшін алдымен жылдар бойы жоғары мөлшерлеменен тұрғындарымызды қанағаттандыратын аранын жабу қажет.

Біз бұл кісімен кездейсоқ жағдайда ұшырастық. Шымкент қаласы «Самал» базары алдында Абай ауданының әкімі Бұхарбай Пармановтың қатысуымен санитарлық нормалардың сақталуы бойынша баспасөз брифингі бастау алған болатын. Білікті маман және басшы ғана емес, бойында жан жылуы бар, ортаймас белден мен парасат иесі, адамгершілігі мол азамат ретінде өз замандастарының ортасында шынайы құрмет пен беделге ие Бұхарбай Рысқұлұлын әңгімеге тартуды ұйғардық. 33 жылдан бері мемлекет пен халқымызға адал жұмыс жасап келе жатқан аудан әкімі де жұмыстарының тығыздығына қарамастан, ой-пікірлерімен бөлісуге қарсы болмады. Бір-жарым сағатқа созылған әңгімеміз елімізде дендеп бара жатқан сыбайлас жемқорлық тақырыбына қарай ойысты.

— Құрметті Бұхарбай Рысқұлұлы! Сізді тәжірибелі экономисті, ревизор-инспектор, салық комитеті мен қаржы полициясында абыройлы қызмет атқарған азамат ретінде жақсы танымыз. 2007 жылдан бері әкімдік жүйені меңгеріп келесіз. Сарыағаш, Төлеби сияқты аудандарды басқардыңыз. Енді, міне, қаламыздың күрделі аудандарының бірінде әкім ретінде мандай теріңізді

шығарсыз, біздің қоғамымызда бірденің жасырып қалу өте қиын. Және кімнің кім екенін қалың көпшілік өте жақсы біледі. Жақсы білген соң емес пе, паракорға пара дайындап, апарып беретіні. Білмесе, олай етпес еді. Өйткені, пара алған да, пара берген де — қылмыскер.

— Ой-тұжырымыңызбен толық келісемін. Ендеше, елімізде сыбай-

Бұхарбай ПАРМАНОВ,
Шымкент қаласы Абай ауданының әкімі:

АРСЫЗ АДАМДА ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ИММУНИТЕТ БОЛМАЙДЫ

төгудесіз. Сыбайлас жемқорлық ұғымы сізге етене таныс болса керек. Өйткені, өз жұмысыңызда онымен қақтығыспай жүрді деп айта алмаймыз. Ендеше, сыбайлас жемқорлық дегеніміз не, оның негізгі ұғымдары мен белгілері қандай? Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қандай қылмыстар жатады? Осы жайында айтып берсеңіз.

— Бұл дерт қоғамымыздың түрлі салаларын билеп-төстегісі келіп, ол жердегі жұмыстардың басым көпшілігін ақсәндатуға ұмтылыс жасап жүр. Онымен біз бұрын да күресіп келгенбіз, қазір де күресудеміз.

Сыбайлас жемқорлық — мемлекеттік құрылымдардың экономика аясын бінде қайнасуы, сондай-ақ мемлекеттегі лауазымды адамдардың, қоғамдық және саяси қайраткерлердің сатылғыштығы, паракорлығы.

Мемлекеттік басқару құрылымдарындағы лауазымды қызметкерлердің өздеріне тапсырылған қызмет мүмкіндіктерін жеке бастарының пайдасы мен мүддесі үшін пайдалану мақсатында жасаған қоғамға қауіпті қылмыстық іс-әрекеттері деп түсінемін.

Жемқорлықтың белгілері: лауазымды адамның өзінің немесе делдал арқылы пара берушінің немесе оның өкілі болған адамның пайдасына жасаған іс-әрекеті немесе әрекетсіздігі үшін ақша, бағалы қағаздар, өзге де мүлік түрінде пара алу, туыстық, жерлестік жақындығына байланысты қызметке ретсіз қабылдау және көтермелеу, мемлекеттік және қоғамдық мүліктерді қалай-тарап салу.

— Яғни, бұл дертке ашкөздік пен тойымсыздыққа бой ұрған кез-келген лауазым иесі шалдығуы мүмкін ғой?

— Иә, ар-намысы жоқ, абырой-беделін ойламайтын, «ұят» деген ұғымнан безіп кеткен адамдарда сыбайлас жемқорлыққа қарсы иммунитет болмайды. Олар ешкімге көрсетпеймін, ешкімге айтпаймын, ешкімге білдірмеймін деп жүріп-ақ масқарасы шығып жатады. Өзіңіз де байқап жүрген

лас жемқорлыққа қарсы стратегия қабылданды — не үшін деп ойлайсыз?

— Сыбайлас жемқорлық — бұл әлеуметтік жауыздық! Біріншіден, мемлекетке үлкен қаржылық нұқсан келтіреді. Екіншіден, мемлекеттік биліктің беделіне де едәуір залалы бар. Үшіншіден, қоғам мен мемлекет билігінің өкілеттіліктерін моральдік түрде құлдылатады, құлатады. Елдегі сыбайлас жемқорлықтың өріс алу дәрежесі экономиканың даму деңгейіне тікелей байланысты.

Мемлекеттің экономикалық және саяси дамуына кері әсер тигізетіндіктен сыбайлас жемқорлықтың алдын алу мақсатында, Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы қабылданды. Осы стратегия іске асып жатса, қоғамымыз бұл дерттен айығады деген сенім мол.

— Лайым солай болсын, Бұхарбай Рысқұлұлы!.. Енді мынаны айтыңызшы, өз қызметіңізде сыбайлас жемқорлыққа қарсы қандай іс-әрекеттерді жүзеге асырдыңыз? Сіз басқаратын жұмыста сыбайлас жемқорлықпен күрес қалай жүріп жатыр?

— «Шымкент қаласының Абай ауданы әкімі аппаратының 2020 жылға арналған мемлекеттік қызметшілерге Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызмет, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы заңнамасының және Әдеп кодексінің талаптарын сақтау бойынша іс-шаралар жоспары» бекітіліп, оның орындалуы тұрақты бақылауға алынған.

Жоспарға сәйкес, аудан әкімі аппаратының мемлекеттік қызметшілері заңдарда белгіленген шектеулер мен тыйымдарды сақтауына ықпал ету мақсатында, 2020 жылы 2 рет арнайы жиналыс (15.03.2020 ж. бастап карантин енгізілуіне байланысты жиналыстар тоқтатылды) ұйымдастырылып, бұзушылықтардың алдын алуын қамтамасыз ету мақсатында кеңес беріліп, түсіндіру жұмыстары жүргізілді.

Сонымен қатар, «Қазақстан Республикасы мемлекеттік

қызметшілерінің әдептілік нормаларын және мінез-құлық қағидаларын одан әрі жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Жарлық пен Әдеп кодексінің негізінде 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияны, «100 нақты қадам» Ұлт жоспарын іске асыруда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету бойынша құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен олардың алдын алу, мемлекеттік қызметкерлердің әдептілік нормаларын ұстануы мен моральдік-этикалық келбетіне қойылатын және мінез-құлық стандарттарының негізгі талаптары болатын қағидаларға, мемлекеттік қызметкерлердің әлеуметтік желілерде қызметтік әдепті сақтауына қатысты жан-жақты түсіндірмелер беруге арналған құқықтық оқу семинарлары мен дөңгелек үстелдер өткізілген.

Одан бөлек, Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің ұйымдастыруымен сыбайлас жемқорлықпен күресті күшейтуге және алдын алуға бағытталған және қылмыстық-құқықтық сипаттағы шараларды ұтымды үйлестіру ғана сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы шешуші өзгеріске қол жеткізуге мүмкіндік беретіндігін ескере келе, сыбайлас жемқорлыққа қарсы нөлдік төзімділікті

қалыптастыру мақсатында аудан әкімі аппаратының мемлекеттік қызметшілері Шымкент қаласы аумағындағы «Сауле» мөлтекауданында орналасқан ИЧ 167/11 Тергеу изоляторы түзеу мекемесіндегі жағдаймен арнайы таныстырылды.

— ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев сыбайлас жемқорлықпен күресті күшейтуге түбегейлі кіріскенін аңғарып жүрміз. Көптеген алқалы жиындарда осы мәселеге назар аударып, бірқатар ұсыныстарын ортаға салып келеді. Президентіміздің сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы айтылған сөздеріне қосарыңыз бар ма?

— Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы ұсыныстары негізінде кешенді іс-шаралар түзіліп, осы бағытта көптеген жұмыстарды атқарып келеміз.

Қасым-Жомарт Кемелұлы биыл 19 тамызында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі кеңес барысында берілген тапсырмаларын жүзеге асыруда заңнамалық және ұйымдастыру шараларын уақтылы қабылдау қажеттігін айтты. Сондай-ақ, жемқорлық әрекеті үшін мемлекеттік органдардың бірінші басшыларының

қызметтерінен босату институтын енгізу, нормативтік-құқықтық актілерді сараптамадан өткізуді қайта қалпына келтіру, мемлекеттік қызметшілердің кіріс-шығыс декларацияларын жариялау жауапкершілігі жөніндегі шаралардың маңыздылығын назар аудару қажеттігін атап өтті. Сондай-ақ, Президентіміз жемқорлыққа қарсы күрестегі басым бес бағытты атап, қазіргі қоғамдағы орын алып жатқан өзекті мәселелерді толық қамтыды. Президентіміздің тапсырмаларын орындау — біздің міндетіміз. Алдағы уақытта тек жемқорлықтың алдын алу шараларын күшейту мақсатында сапалы жұмыстар жүргізетін боламыз.

Мемлекет басшысының айтқандарына қосып алар ештеңем жоқ — қайта қоғам болып оларды орындауымыз қажет.

— Көптен бері мені мазалап келе жатқан мына бір жұмбақтың шешімін айтып беріңізші? Қанша күш жұмылдырсақ та, біз неге сыбайлас жемқорлықты жеңе алмай келеміз? Сыбайлас жемқорлықты түбегейлі жою үшін қандай шараларды қолға алып, іске асыру керек? Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу үшін не істеуіміз керек, қандай жолдары бар?

— Қазіргі кезде сыбайлас жемқорлық әлемнің кез-келген елінде оның саяси дамуына байланысты, оның ішінде Қазақстанда да, әлеуметтік құбылыс ретінде өмір жаластырып келеді. Мемлекеттің саяси және қоғамдық институттарына кері әсерін тигізеді, елдің болашақ дамуына елеулі қауіп төндіреді. Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатының негізгі басымдықтарының бірі сыбайлас жемқорлықпен күрес болып табылады.

Бұл қылмыстың алдын алу үшін, жастармен кездесулер өткізіп, оларға жемқорлыққа қарсы заңнаманы, сыбайлас жемқорлық туралы ұғымды түсіндіру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдар бойынша шараларды жетілдіру мақсатында студенттер арасында заңдылық пен жемқорлыққа қарсы тәртіп орнатып, сыбайлас жемқорлық құбылыстарына қарсы әрекет ете білуге тәрбиелеуден бастауымыз қажет. Жиселерден алған білімдері оларды өмірде туындаған кез-келген жемқорлық — атаулымен кездестірмейтіндігіне сенгіміз келеді. Елдің болашағы — жауаптың қолында.

— Және сонғы сауалым. Егер қарамағыңыздағы қызметкер немесе тікелей басшыңыз сыбайлас жемқорлық бойынша қылмыстық жауапкершілікке тартылатын болса, не істер едіңіз?

— Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы айтып кеткендей, қарамағындағы қызметкер сыбайлас жемқорлық бойынша қылмыстық жауапкершілікке тартылған жағдайда, тікелей басшысын жұмыстан босату көзделген.

Өз қарамағымдағы мемлекеттік қызметшілер арасында заңдарда белгіленген, бұзушылықтардың профилактикасын қамтамасыз ету мақсатында кеңес жиындар мен түсіндіру жұмыстары қатан жүргізілуде.

Әсет ӘССАНДИ,
Шымкент қаласы бойынша
Арнайы мониторингтік топ
жетекшісі,
Қазақстан Журналистер
одағының мүшесі

Қазақстанның еңбек сіңірген спорт шебері Біржан Жақыпов 2013 жылғы әуесқой боксшылар арасындағы Әлем чемпионы, 2005 жылғы Әлем біріншілігінің қола жүлдегері. 2008, 2012 және 2016 жылғы жазғы Олимпиадаларға қатысып, бәрінде ширек финалға дейін жеткен, бокстан үш Олимпиадаға қатысқан спортшы. 2008 жылғы Әлем кубогының шебер жүлдегері, 2012 жылғы Қазақстан педагогтарының спорты. 2008 жылғы Әлем кубогының шебер боксшысы атанған. Азия ойындарының екі дүркін күміс жүлдегері, ҚР Президенті кубогының, Таиланд королі кубогының, «Химиктер» кубогының («кішіәлем чемпионаты») жеңімпазы.

САЛАУАТТЫЛЫҚ ДЕГЕН – ӨЗІҢДІ ІЗГІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Біржан Жақыпұлының спорттық жолына қарап отырып, оның дәл осындай салауатты өмір сүріп, отбасы, ұлты мен Отаны үшін тер төккенін көресіз.

13 жыл бойы Ұлттық құрамадан өмірі бірінші боксшы болып, ел намысын абыроймен қорғап, отыз екі жасында спортпен қоштасқан Б.Ж. Жақыпов М.Әуезов атындағы ОҚО мемлекеттік университетінің денешынықтыру факультетін бітірген педагог-жаттықтырушы болғандықтан, 2017 жылы Шымкент қаласындағы бокс мектебі директорының орынбасары болып тағайындалды.

Біржан киындықтарына қалай қайыспаса, жетістіктеріне де шектен тыс масайраған жоқ, байсалдылығын әрдайым сақтай білді. Данғойлық, даракылық сияқты теріс мінездерден аулақ болуы оған деген халықтың құрметін өсіре түсті. Оның барлығы да Біржанның өз бойында қалыптастырып, өмірлік дағдысына айналдыра білуінің арқасы.

Ұзақ жылдар бойы жастық жалынымен спорт саласында төккен тері, өзінен кейінгі жастарға салауатты болуда көрсеткен өнегесі еленіп, Қазақ боксына сіңірген еңбегі үшін Біржан Жақыпов 2014 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен «Құрмет» орденімен марапатталды. Сондай-ақ, Біржан Жақыпұлын ҚР ҚМ ЦСКА спорттық мейіретінің басшысы ретінде Мейірманов «Мінсіз қызметі үшін» медалімен марапаттап тұрып: «Біржан Жақыпов қазақстандық спорттың мақтанышы. Ол үш олимпиада ойындарына қатысып, оның әрбірінде

ширек финалға дейін жетті. Ол әлем чемпионы атанып, басқа да халықаралық жарыстардың биік сатысына көтерілді. Мансабын аяқтағаннан кейін де Жақыпов салауатты өмір салты мен армиялық спортты насихаттап, көптеген жас атлеттер үшін еліктеуге тұрарлық тұлғаға айналды» – деген еді. Біржан бүгінде сол Қорғаныс министрлігіне қарасты Армия Орталық Спорт Клубында (ЦСКА) қызмет етіп жүр.

Біз қазақ спортының ардагері, бүгінде қорғаныс саласының әскери қызметкері Біржан Жақыпұлымен әңгімелесіп, егеменді еліміздің жастарының салауатты өмірге бейімделуі, оны өмірлерінің күнделікті дағдысына айналдыруы, жалпы мемлекетіміздің болашағы жастарымыздың Президент Қасым-Жомарт Тоқаев «Жан-жақты білімді, тәлімді де тәрбиелі, замануи озық технологиялар мен жана салаларды меңгерген салауатты өмірді серік еткен жастарымыз елдің болашағы бола алады»

дегеніндей атпал азаматтар болып өсуіне не ықпал ететіндігін сұраған едік.

– Жалпы, бала күннен отбасында, қоршаған ортада дұрыс тәлім-тәрбие берілуі жас ұрпақты салауатты өмірге бейімдейді. Сол сияқты бүгінде мектептер жанынан құрылған патриоттық тәрбие беретін түрлі ерікті жасөспірімдер клубтары, ұйымдары мен үйірмелері бар. Соларда бүлдіршіндерді отаншылдыққа, спорт пен денешынықтыруға, жан-жақты болып өсуге тәрбиелейді.

Қазақстан армиясындағы бүгінгі жастардың арасында бала кезінен салауатты өмірге ұмтылып, өзінің білімі мен білігін ғана емес, дене қуатын, жаны мен қатар тәнін де шынықтырып, әскер қатарына шақырылғанда армияның жауынгерлік өміріне қиналмай-ақ тез төселіп кететіндері көп. Бірақ, жігіт болғанша салауатты өмірге мән бермей, жауапсыздық пен өзін қалай болса солай ұстап, зиянды әдеттерге үйір болып, уақыттың қадірін түсінбей, жастық шағын бос

сенделумен өткізіп денсаулығын да, рухын да шындамаған жастар да кездесіп қалады. Ондай босбелбеулер үшін жауынгерлік өмірге төселуде қиындықтар болады. Дегенмен, әскери тәртіптің аты әскери тәртіп емес пе, әскерге шақырылғанда әлжуаз болып келген жасөспірімдердің көпшілігі азаматтық борышын өтеп, бейбіт өмірге оралғанда зінгіттей шымыр жігіт болып, тәні мен бірге жаны да тазарып, шынығып, салауатты өмірге дағдыланып оралады. Олар азаматтық өмірге оралған соң алдарына мақсат қойып, соған ұмтылады. Өзінің отбасына қамқор болып, Отанының дамуына еңбек етеді.

Адамның жақсы болуы білімі мен тәрбиесінен. Ұлттық рухта тәрбиеленіп, біліктілігін биіктете алған әрбір жас өз отбасына ғана емес елін, оның болашағын ойлауға қабілетті. Сол үшін де салауатты өмір сүруді ғұмырлық әдетіне айналдырады. Салауатты өмір сүру дегеніміз темекі тартпау, арақ ішпеу, нашакорлыққа

салынбау ғана емес. Салауатты өмір сүру үшін жастайыңнан өзіңді мақсаткерлікке, табандылыққа, мейірбандыққа тәрбиелеу. Әр күнін селтендеп босқа өткізбей білім қайнарынан сусындау, үлкенді сыйлап, кішіге қамқор болу. Тек спорт емес, өмірге барлық мәселелер де алға қойған мақсатына жету үшін тер төгіп еңбектену, іздену. Өз отбасыңды жақсы көріп, ата-ананды сыйлап, бауырларыңды жақсы көру, Отаныңды сүйіп қана қоймай, оның өркендеуі үшін жан-тәніңмен жұмыс істеу. Меніңше, салауатты өмір салты дегеніміз осы болса керек, – деді ол.

Спортта жеткен жетістіктерімен ғана емес, жастарға салауатты өмір сүру үлгісімен өнеге көрсетіп жүрген Біржан Жақыповтың өзінің күнделікті өмір сүру дағдысы жасөспірімдердің салауатты өмірге бейімделуіне көрнекі өнегелі десек, артық айтқандық емес.

А.СЕЙДАХМЕТҰЛЫ

ӘСКЕРИ-ПАТРИОТТЫҚ КЛУБТАР ОТАНСҮЙГІШТІККЕ БАУЛИДЫ

Шымкент қаласының «Жас қыран» және «Жас зымыраншы» әскери-патриоттық клубтары «Айбын» VI Республикалық жастар жиынының ашылу салтанатына қатысты. Іс-шараны Қорғаныс министрі генерал-лейтенант Нұрлан Ермекебаев ашты.

«Жас қыран» әскери-патриоттық клубының жұмысына Шымкент қаласының қорғаныс істері жөніндегі департаменті жетекшілік етеді. Клуб қалалық жалпы білім беретін мектептердің оқушыларынан іріктелген құрама командадан тұрады. Оның құрамында әскери-патриоттық ұйымдардың барынша дайындалған тәрбиеленушілері кірген. Ал әскери бөлімдерде жұмыс істейтін «Жас зымыраншы» клубы ӘҚК Әуе шабуылына қарсы қорғаныс әскерлерінің атынан қатысуда.

Мемлекет басшысы Қ.Тоқаев өз Жолдауларында айтқандай, Қазақстанның болашағы салауатты өмірді күнделікті дағдысына айналдырған отаншыл жастарымыздың қолында. Өйткені, жасөспірімдерді бүлдіршін шағынан патриоттыққа тәрбиелеу

олардың өз елін сүйіп, соған қызмет етуіне үйретеді.

Шымкент қаласындағы «Жас қыран» және «Жас зымыраншы» әскери-патриоттық клубтарына қатысушы мектеп оқушылары жастай әскери тәртіпке үйреніп, өздерінің уақытын дұрыс пайдаланып, өздерінің денесін ғана шынықтырмай, рухын да шындау арқылы еліміздің болашақ мықты азаматтары болып қалыптасуына зор ықпал етеді. Мектептегі сабақтан тыс уақытта жас ұрпақ тәрбиесіне үнемі көңіл бөлініп келеді. Қала мектептерінде ондаған үйірмелер мен клубтар бар. Олардың басты міндеті – әрбір оқушыны жастайынан салауаттылыққа бейімдеу, яғни жасөспірімнің бос уақытын тиімді пайдалануға, қоғам мен қоршаған ортасында белсенді болуға, жақсы оқу мен қатар шымыр болып шыңдалып өсуге дағдыландыру.

«Айбын» VI Республикалық жастар жиынына қатысушы, әскери-патриоттық клуб тәрбиеленушісі Аяулым Мұрат:

«Біздің қаламыздың мектептерін таныстыру-үлкен құрмет және тауықкершілік. Мен осындай мүмкіндік алғанымды мақтан тұтамын және әскери-қолданбалы спорт түрлері бойынша жарыстарда үздік нәтиже көрсетуге тырыса-

мын», – деп жоспарымен бөлісті. Аяулым ғана емес, өзге де жарысқа қатысушылар әскери-қолданбалы спорт түрлерін меңгеру арқылы шынығып, шымыр, епті, ширақ болумен қатар өздерін жастайынан салауатты өмір сүруге бейімдейді. Еліміздің болашағы осындай жан-жақты дамып, жетіліп, еліне қызмет етуге қабілетті жастар болмақ.

Биыл «Айбын» VI Республика-

лық әскери-патриоттық жиынға 39 команда қатысуда. Олар «Жасұлан» мектебінің, облыстық әскери мектеп-интернаттарының, Қарулы Күштердің әскери-патриоттық клубтарының, сондай-ақ облыстардың, Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалаларының әскери-патриоттық клубтарының тәрбиеленушілері. Жиынға қатысушылардың жалпы саны – 585 адам.

2020 жылдың 30 қарашасына дейін жас патриоттар «Айбын дарыны» интеллектуалдық ойынына, әскери-қолданбалы спорт түрлері, ағартушы медициналық көмек көрсету бойынша жарыстарға қатысады. «Біз біргеміз» челленджін қолдап, «Айбын жұлдызы» байқауында өз таланттарын, робот техникасында конструкторлық шеберліктерін көрсетеді. Жарыс «Брейн ринг» ойынымен аяқталады.

Аманғали ӘБУОВ,
журналист.
Шымкент қаласы

СНИЗИТЬ ПРОЦЕНТЫ ПО КРЕДИТАМИ ВВЕСТИ БАНКРОТСТВО ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ!

Депутаты «Ак жол» требуют дополнить кредитную амнистию снижением процентов по кредитам и введением банкротства физических лиц, без которых вопрос об амнистии будет всплывать постоянно и подтолкнет не платить кредиты даже добросовестных заемщиков – об этом заявил Азат Перуашев 30 сентября на пленарном заседании Мажилиса.

ПРЕМЬЕР-МИНИСТРУ РК МАМИНУ А.У. ПРЕДСЕДАТЕЛЮ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА РК ПРЕДСЕДАТЕЛЮ АРРФР ДЕПУТАТСКИЙ ЗАПРОС

Последние месяцы обществом и нашими коллегами в Мажилисе поднимается вопрос о проведении кредитной амнистии.

Эта инициатива, безусловно, заслуживает внимания, с учётом массового характера обнищания населения и разорения малого и среднего бизнеса в результате 7-месячного простоя в ходе пандемии.

Только по данным Всемирного банка, в текущем году количество казахстанцев, **выживающих** за чертой бедности, увеличилось в полтора раза, на 800 тысяч человек и превысив 2 млн. 300 тысяч. Получается, каждый восьмой гражданин в нашей стране – живет на грани нищеты.

Это страшные и недопустимые цифры для нефтедобывающего государства.

Поэтому требования разорив-

шихся людей о кредитной амнистии обоснованы и понятны.

Но эти требования не решают истинных причин обнищания граждан и попадания их в бесконечную долговую яму, без устранения которых вопрос об амнистии будет всплывать снова и снова каждый год.

Напомним, что в прошлом году уже были списаны банковские долги малоимущим на сумму порядка 106 млрд тенге, но сегодня проблема только обострилась, потому что не устранены её источники.

А такого источника два: во-первых, неадекватно высокие проценты банков, которые искусственно подогревают Нацбанк и Агентство финансового рынка, не снижая базовую ставку НБ и открыто требуя от государства поддерживать кредиты по 20%.

Вторая причина – упорное нежелание Минфина принять закон о банкротстве физических лиц, который позволил бы неплатежеспособным семьям защититься от кредиторов, сохранить крышу над головой и социальные гарантии.

Напомним, что депутаты фракции «Ак жол» с 2013 г. поднимают перед Правительством вопрос о необходимости принятия закона о банкротстве физических лиц, по примеру развитых стран. И ежегодно получаем отказы, со ссылкой на разные обстоятельства.

Так, в 2013 г. Министерство финансов заявляло, что «такой механизм возможен только при введении в стране всеобщего декларирования доходов, которое планируется на 2016-2017 гг.».

В 2014 г. Правительство отвечало, что «в текущем году планируется разработка Концепции проекта закона по вопросам внедрения института банкротства физических лиц».

Через пару месяцев начнётся 2021 г., всеобщее декларирование до сих пор в разработке, но ни обещанной Концепции, ни самого Закона мы так и не увидели.

А люди разоряются и вынуждены просить о защите от банков.

В 2015 г., после безрезультатной переписки, фракцией ДПК «Ак жол» был разработан свой проект закона «О банкротстве физических лиц», но Правительство его отклонило под предлогом, что Минфином уже готовится другой «закон, предусматривающий аналогичные меры в отношении физических лиц, находится у них в разработке».

В 2019 г. на нашу очередную попытку достучаться о проблеме Правительство ответило, что «разработанный проект Закона, «О восстановлении платежеспособности граждан РК»

Но и он так и не поступил в Парламент.

В этой связи, депутатская фракция ДПК «Ак жол» просит:

1. Срочно принять меры по снижению предельных ставок про-

центов ВСЕХ ипотечных, потребительских кредитов и кредитов для МСБ до разумного уровня (7-8%), не обрекающего граждан на нищету и разорение. В том числе – путём ограничения доходности по нотам Нацбанка, о чём сказал президент К.Токаев в недавнем Послании.

2. В срочном порядке разработать и внести законопроект «О банкротстве физических лиц».

В противном случае требования о кредитной амнистии станут регуляруными, что подорвёт финансовую систему и подтолкнёт не платить кредиты даже тех граждан, которые до сих пор старались выполнять свои обязательства перед банками.

С уважением,
депутаты фракции ДПК
«Ак жол»

«Ак жол»: не допустить падения уровня жизни граждан и обеспечить защиту МСБ!

В рамках подготовки к новой волне коронавируса депутаты «Ак жол» просят Правительство не допустить падения уровня жизни граждан и обеспечить защиту МСБ от окончательного разорения и банкротства – соответствующий депутатский запрос фракции озвучил 30 сентября Кенес Абсатиоров.

ПРЕМЬЕР-МИНИСТРУ РК МАМИНУ А.У.

Уважаемый
Аскар Узакпаевич!

Последние недели в мире наблюдается новая волна заболеваний COVID-19, причём в невиданных ранее масштабах.

В Европе общее число заболевших превысило 5 млн. человек, из которых умерло более 230 тысяч; в азиатских странах более 8 млн. заразившихся и 130 тысяч умерших.

В ряде европейских стран число заразившихся коронавирусом исчисляется десятками тысяч в сутки, в соседней России только за 28 сентября заразились более 8 тысяч человек.

В то же время Казахстан обоснованно, ввиду достигнутого ценой невероятных усилий и жертв постепенного улучшения внутренней ситуации, поэтапно восстанавливает транспортное сообщение и поездки пассажиров со многими странами.

Однако на фоне внешних тенденций общество справедливо выражает беспокойство угрозами новой волны заражений в нашей стране и повторения летнего кошмара.

Кроме того, предприни-

матели опасаются повторения закрытия бизнеса, при том, что многие субъекты МСБ так и не восстановили работу. Для этой части общества очередная волна может оказаться последней, окончательно погубив и без того подорванным средним класс.

В этой связи фракция Демократической партии «Ак жол» просит Правительство сообщить о предпринимаемых мерах по предупреждению новой волны пандемии, а также о мерах по обеспечению остро необходимыми медикаментами, кожным фондом в больницах и реанимационным оборудованием, в том числе – в регионах.

Кроме того, фракция «Ак жол» обращает внимание Правительства на необходимость мероприятий предусмотреть:

- недопустимость падения уровня жизни граждан;
- обеспечения защиты малого и среднего бизнеса от окончательного разорения и банкротства.

С уважением,
депутаты фракции ДПК
«Ак жол»

Перейти к прозрачному механизму формирования ТС ввозимых товаров

Депутаты «Ак жол» просят минфин перейти к прозрачному механизму формирования таможенной стоимости ввозимых товаров в соответствии с международной практикой – соответствующий запрос фракции озвучила 30 сентября Екатерина Никитинская.

ПЕРВОМУ ЗАМЕСТИТЕЛЮ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРА РК СМАЙЛОВУ А.А.

Уважаемый
Алихан Асханович!

В ДПК «Ак жол» обращается все большее число предпринимателей по вопросу неправомерных корректировок таможенной стоимости ввозимых товаров, сырья, материалов и оборудования. По информации участников ВЭД с 1 апреля т.г. индексы таможенной стоимости (ИТС) увеличены практически по всем товарам в диапазоне от 3-х до 18 раз.

Документы, указывающие на отсутствие взаимосвязи между продавцом и покупателем, а также документы, подтверждающие реальную стоимость ввозимых товаров в виде прямых контрактов с производителями, свифтов банковской оплаты, экспортных деклараций, прайс-листов и инвойсов заводов изготовителей, предыдущие ГТД по этим же товарным позициям, не признаются сотрудниками таможенных постов в качестве основания для определения таможенной стоимости.

Сегодня бизнесу фактически предоставлено только два варианта таможенной очистки товаров: либо по цене таможенного органа, либо через внесение финансового обеспечения на депозит таможенного органа с последующей длительной процедурой (до 2-х месяцев) доказывания достоверности заявленной таможенной стоимости исключительно в центральном аппарате КГД МФ РК и многомесячным ожиданием возврата денежных средств.

В результате таких «таможенных очисток» предпринимателям в это простое время помимо оплаты груза, импортных пошлин и налогов приходится отвлекать значительные оборот-

ные средства для предоставления обеспечения, оплаты незапланированных расходов по СВХ, простоя вагонов и неустоек за срыв контрактных обязательств, что в итоге приводит к неизбывному удорожанию производимой продукции и сжатию спроса.

Сегодня охват стоимостными профилями таможенных органов составляет более 90% всей номенклатуры товаров. Грузы практически для всех видов производств по умолчанию попадают в красный и желтый коридоры, независимо от страны происхождения товаров. Получается, что практически все у нас в стране завозится недостоверно. Хотя обоснованность подобного тотального досмотра и корректировок не документально не подтверждается.

В мировой практике по стоимости, заявленной участниками ВЭД, ввозится более 90% товаров и только в 5-10% случаев применяются контрольные цены.

До настоящего времени бизнес-общество не может добиться ясности в вопросах – каким образом, на основании каких источников формируются ценовые индикаторы, и кто из участников ВЭД должен контролировать, а кто нет. Такой административный подход не может считаться приемлемым, поскольку ставит компании в положение неопределенности размеров таможенных расходов, по сути, отрицая возможность нормального финансового управления бизнесом.

В последние годы, благодаря эффективному государственному контролю, пост-таможенному аудиту, конкуренции в стране начала действовать

прозрачная и надежная экосистема, стимулирующая добросовестных поставщиков. Это позволяло компаниям и государству работать с минимальными формами контроля, регулирования и издержек при осуществлении внешней экономической деятельности.

«Новые» методы контроля являются несправедливой и непосильной ношей для предпринимательского сообщества, не соответствуют международной практике, создают дополнительные административные барьеры, негативно сказываются на инвестиционном климате государства.

Фракция ДПК «Ак жол» считает необходимым в условиях сложной экономической ситуации, вызванной пандемией коронавируса, в сжатые сроки:

- перейти к субъектно-ориентированной практике построения системы рисков при ввозе товаров, исходя из истории компании, добросовестности исполнения ею налоговых и таможенных обязательств, возможности проверки в рамках пост-таможенного контроля и т.п.;

- обеспечить преобладающее применение контрактной стоимости сделок в качестве основы определения таможенной стоимости ввозимых товаров в соответствии с Генеральным соглашением по тарифам и торговле, Таможенным Кодексом Союза и соответствующими решениями Коллегии Евразийской экономической комиссии;

- перейти к открытому (прозрачному) механизму формирования индексов таможенной стоимости (ИТС) с предварительным информированием участников ВЭД об актуализированных данных и основаниях, повлекших изменения.

Просим поддержать наши предложения.

С уважением,
депутаты фракции ДПК «Ак жол»

Пресс-служба «Ак жола»

Мемлекет басшысының мемлекеттік тілді ұлтаралық қатынас тіліне айналдыру идеясын жүзеге асыру бағытында Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Тіл саясаты комитетінің тіл жанаушыларының қатысуымен «Тіл тұтастығы – ел тұтастығы» тақырыбында онлайн конференция өткізді. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаевтың «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» Тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі тапсырмасына сәйкес ұйымдастырылып отырған бұл шараның басты мақсаты – қоғамда тіл мәселесін көтеріп жүрген азаматтардың пікірін тыңдау, қазақ тілін елдегі ұлт аралық қатынас тіліне айналдыру бағытындағы ұсыныстарын талқылау, шешу жолдарын айқындау. Онлайн конференция барысында ҚР Президенті жанындағы Ұлттық Кеңес мүшесі, белгілі ақын Қазыбек Иса Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау қажеттілігінің сөз етті. Қоғам қайраткерінің жиында сөйлеген сөзін оқырманға ұсынамыз.

Қазыбек ИСА, ҚР Президенті жанындағы Ұлттық Кеңес мүшесі, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары:

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ ҚАБЫЛДАУ – ЕЛДЕГІ ЕҢ БАСТЫ МӘСЕЛЕ!

Бұл – Қазақстан Президентіне жазылған Ашық хатқа қол қойған, артында миллиондаған адам тұрған 124 мыңға жуық халық талабы!

Қазір Мемлекеттік тілдің мәртебесін қорғау – еліміздегі ең басты мәселеге айналды. Тұр. Осы мақсатта «Қазақ үні» ұлттық порталында осыған дейін ҚР Конституциясындағы 7-ші баптың 2-ші тармағын алып тастау туралы сансыз мақала жарияланды. Солардың ішінде ең келелі әрі өзектісі осыдан үш жыл бұрын, 2017 жылы 26 ақпанда жарияланған «МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІН ТӘУЕЛСІЗДІГІ АТА ЗАҢДА АЙҚЫН КӨРІНСІН!» атты Қазақстан Президентіне жазылған Ашық хат. Конституциялық реформа кезінде еліміздің әлемге әйгілі тарландары Әбдіжәміл Нұрпейісов, Дулат Исабеков, Асанәлі Әшімов, Қабдеш Жүмәділов, Өмірзақ Айтбаев, Мекемтас Мырзахметов, Төрегелді Шарманов, Камал Ормантаев, Нұрғали Нүсіпжанов, Төлен Әбдік, Амангелді Айталы, Смағұл Елубай, Сәбит Досанов, Ғаббас Қабышев, Темірхан Медетбек, Бақысұлтан Нұржанкеев, Исраил Сапарбай, Ұлықбек Есдәулет және т.б. бастаған 125 ұлт зиялысы қол қойды. Конституциядағы орыс тілі туралы 7-баптың 2-ші тармағын алып тастап, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдауды талап еткен бұл Ашық хатқа бүгінде 123 446 адам қол қойып, қолдап, бұрынғы межелерден 1000 еседей көп тарихи рекордтық деңгейге жетіп отыр. Ұлт мүддесі үшін бұрын мұншалықты қалың қол жиналған емес. Бұлар тек смартфон мен интернетке қолы жеткендер ғана. Бұл біржарым айда ғана 122 мыңға жеткен Ел патриоттары артында смартфон пайдалана алмайтын миллиондаған халық тұрғаны айқын. Бұл қалың қол ішінде тек қазақтар ғана емес, әртүрлі ұлт өкілдері де (50-ге жуық) жеткілікті. Белгілі журналист, қоғам қайраткері Максим Рожин бастаған көптеген орыс ұлты өкілдері де мемлекеттік тілді талап еткен Ашық хатты қолдап, қол қойып, нағыз отаншыл патриоттықтарын көрсетті.

Яғни, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау күн тәртібіндегі күннен-күнге күшейіп келе жатқан ең өзекті мәселе болып тұр. Сондықтан да «Қазақ үні» порталында 900 мыңдай адам оқып, 2000-нан аса пікір жазылып қолдау білдірді. Әлеуметтік желілердегі қаптаған қолдаушылардың санын есептеу мүлде мүмкін емес.

Конституциядағы орыс тілі туралы 7-баптың 2-ші тармағын алып тастап, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау мәселесін ҚР Президенті жанындағы Ұлттық Кеңестен бірінші отырысында ақын Қазыбек Иса көтеріп, қоғамда қатты қолдау тапқаны белгілі. ҚР Мәдениет және спорт министрлігі бұл ұсынысты өндіріске алып, толыққанды, бүгінгі заман мен қоғам талабына сай Мемлекеттік тіл туралы заң жобасының Тұжырымдамасы Үкіметтен шықпай қалмаса немесе Президент Әкімшілігінен аспай қалмаса деп алаңдап, Президентке жетуін талап етіп отыр. (Бұндай қауіпке негіз барлығы тіл жайлы мақалаларда айтылуда).

Ел үміті ел тізгінін қолға ала салысымен ұлттық мүдделерімізді қорғауға баса назар аударып, «Ең бастысы – Қазақ тілі», «Қазақ тілі – ұлтаралық қатынас тіліне айналуы керек» деп мәлімдеген Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевті!

Ел басшысы Ел тілегін орындап, Ұлт аманатын орындайды деп сенеміз!

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ ҚАБЫЛДАУ КЕРЕК

Қазақстан Республикасының Президенті болып сайланғанда «Ең бастысы – Қазақ тілі» деп мәлімдеген Қасым-Жомарт

Тоқаев Қазақстан Халқына жасаған алғашқы жолдауыңызда «Қазақ тілі – ұлтаралық қатынас тіліне айналуы керек» деп, атап көрсеткені, отыз жылдай өзінің заңды мемлекеттік тілінің мәртебесін ала алмай келе жатқан ел үмітін оятты.

Иә, Тәуелсіздік алғалы бері қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретінде қолдану аясы біртіндеп кеңіп келе жатыр. Бірақ қазақ халқының демографиялық өсімі мен қоғам талабына сай емес.

Қазір халқымыз 19 миллионға, оның ішінде қазақ ұлты 78%-ға жетіп қалды. Қостанай және Солтүстік Қазақстаннан басқа өңірлердің тұрғындарының басым бөлігі қазақтар (бірнеше аймақта 90% құрайды!).

Елдің ұлттық құрамының өзгеруі және тіл саласындағы мемлекеттік саясаттың нәтижесі балабақшаларда, мектептерде балалардың дені мемлекеттік тілде оқуына, білім гранттарының қазақ топтарына көптеп бөлінуіне алып келіп жатыр.

Енді, Қазақстан Президенті атап өткендей қазақ тілін шынайы ұлтаралық қатынас тіліне айналдыратын келесі нақты шараларды қабылдау қажет.

1. Конституцияның 7-бабының 1-тармағына сәйкес мемлекеттік тіл – қазақ тілі болса да осы баптың 2-тармағында «мемлекеттік ұйымдарда және мемлекеттің өзін-өзі басқару органдарында орыс тілі ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылады» деп көрсетілген. Конституция қабылданған 1995 жылы бұл норманы енгізуге мәжбүр болғанымыз белгілі және ол кеңестік дәуірде тұралап қалған қазақ тілінің ұлтаралық келісімді сақтай отырып қалпына келуіне әсер етті. Атап айтсақ, сол кезде елімізде 16,6 млн. адам тұрса, оның 46% (7,6 млн) қазақ, тағы

46% орысша сөйлейтін ұлттар – орыс, неміс, украин, беларус, татар және т.б. болған.

Ал енді Атазаңымыз қабылданғалы бері 25 жыл – ширек ғасырда жағдай мүлдем өзгерді. Қазақтардың саны 2020 жылы 78%-ға жуықтаса, славян ұлттарының үлесі 15%-ға жуық кеміп кетті. Бұған қоса бұлардан өзге елімізде тұратын 6,5% түркі халықтарының тілі түбі бір түркі тілдеріне жататындықтан, қазақ тіліне жақын, сондықтан түсінісу ешқандай қиындық туғызбайды.

2009 жылғы санақ нәтижелері бойынша орыстардың 25,3 пайызы (959 822 адам), украиндардың 21,5 пайызы (71601 адам), поляктардың 20,9 пайызы (7117 адам), беларусьтердің 19 пайызы (12630 адам), немістердің 24,7 пайызы (14094 адам) қазақ тілін білеміз деп жауап берген, яғни, бүгінде еліміздегі еуропалық ұлттардың 1065264 өкілі қазақ тілін еркін түсінеді деген сөз. Бұл Қазақстан халқының 6,7 пайызын құрайды.

Бұған қоса, еліміздегі

тіл бола алмайтынын қосымша қаулысымен дәлелдеп берсе де, осы норма жұртты әбден шатастырып, орыс тілі бейресми мемлекеттік тіл рөлін атқарып келе жатқандығы атап өтілген.

Турасын айтқанда, Конституцияның 7-бабының 2-тармағы елімізде соңғы кезде ұлтаралық шиеленістердің орын алуына себеп болып отыр десе де болады. Өйткені «ресми қолданылатын тіл бар кезде, мемлекеттік тілді үйренудің қажеті қанша?» – деген түсінік қалыптасқан.

Сондықтан, біз, ұлт зиялылары:

Конституцияның 7-бабының 2-тармағын алып тастауды және Мемлекеттік тілді міндеттейтін Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдауды ұсынамыз.

2. Халыққа қызмет көрсететін мамандардың мемлекеттік тілді білмеуі тұрғындардың сапалы қызмет алу құқығына нұқсан келтіріп отыр. Елімізге қоныс аударған қандастарымыз және ауылда тұратын қарақөздеріміз

қанша жылдан бері жапа шегумен келеді..

Халықпен етене араласып жұмыс істейтін мемлекеттік қызметкерлердің, әсіресе жоғары шенділердің мемлекеттік тілге немісқұрайлы қарауы халықтың наразылығын тудырып, билікке деген ашу-ызасын, сенімсіздігін арттыруда.

Қазір мемлекеттік тілді еркін меңгеру туралы талап тек Президентке үміткерлерге ғана қойылған. Сонда 15 миллионға жуық (78%) мемлекет негізін құраушы қазақ ұлты 100 мыңдай ғана (0,5%) мемлекеттік қызметшіге (оның 90% астамы өз ұлтының өкілі!) қызметті не ақпаратты мемлекеттік тілде беруін талап ете алмауы парадокс емес пе?

Яғни, халқ жерде 15 миллионға жуық халық тілдік дискриминацияға ұшырап отыр.

0,5 пайыз мемлекеттік қызметші 78 пайыз қазақ ұлтына 30 жылға жуық заңсыз үстемдік жүргізумен келеді.

Биыл құрылғанына 100 жыл толатын Қазақ Республикасы 1920-1925 жылдар аралығында Ресей құрамында болса да, автономиямыздың орталығы Орынборда болса да, барлық елді мекендерде кенсе тілін қазақ тілінде жүргізуді енгізген. Тіпті, орыстар көп шоғырланған солтүстік өңірлерде де кенсе тілін қазақ тілінде жүргізуге қалуы қабылдаған. Дұрыс жолға қойылып келе жатқан бұл ұлттық халық мемлекеттік мүддені қорғаудан туындаған қасиеті іс мемлекет басына қанішер Голощекин келіп тоқтап қалды. Сонда біз, әлемдегі 30 елдің қатарына ұмтылған Тәуелсіз Қазақстан 30 жылда осыдан 100 жыл бұрынғы Ресей құрамындағы, астанасы Орынбор болған Қазақ автономиялы республикасының ашаршылықта

өзбектердің 95,5 пайызы (436432 адам), ұйғырлардың 93,7 пайызы (210556 адам), қырғыздардың 92,7 пайызы (21574 адам) қазақ тілін түсінеді екен.

Ал қазақ мектептеріне баратындар соңғы 2018 жылы 92 пайызға жетті!

Сонымен, ресми дерек, анық көрсеткіштер Заңдық негіз құрайды:

Қазақ халқының 2020 жылғы жоспарлы саны – 78% ;

Түркі халықтары 6,5%, олардың қазақша түсінетіндерінің саны 63%, бұл Қазақстан халқының – 4,0% ;

Еуропалық халықтардың қазақша түсінетіндерінің саны 1065264 , бұл Қазақстан халқының – 6,7% ;

Славян халықтарының саны – 15%-ға жуық, (орыс халқының қазақша түсінетіндері – 25,3%).

Қорытындысы: қазақ халқы мен қазақша түсінетіндердің жалпы саны – 88,7 пайыз болып тұр.

Яғни, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдауды халық саны да артығымен толық қамтамасыз етіп, күнде қажеттілік тудыруда.

Жалпы бұл Конституциядан орыс тілі туралы 7-баптың 2-ші тармағын алып тастап, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау мәселесін бұдан 9 жыл бұрын да, 2011 жылы, үш жыл бұрын да, 2017 жылы ұлт зиялылары көтеріп, Президентке ашық хат жазды. Яғни, «ер кезеге үшке дейін» дегендей, бұл үшінші рет Президентке жазылған Ашық хатты бүкіл халық болып қолдап, 124 мыңға жуық қол қойылып, жолдап отыр.

Өзге ұлт өкілдері де мемлекеттік тілді қолға – ел бірлігін қолдау екенін ұғынып, өздерінің оң пікірлерін білдірді. Ашық хатта Конституциялық Кеңес «орыс тілі ресми тіл» дегенді білдірмейтінін және орыс тілі екінші мемлекеттік

атыс-шабыс, қиын-қыстауда өткізген алғашқы 5 жылында жеткен жетістігіне жете алмасу нағыз масқара қорлық емес пе? Тәуелсіз біз деп қалай айта аламыз? Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілінің дамуы Ресейдің құрамындағы Татарстан Автономиясындағы татар тілінің дамуымен бірдей деңгейде деген нақты дәлелдемені оқығанда бойында намыстан өліп кете жаздап едік...

Бұдан бір ғасыр бұрын Қазақ автономиясына дамып келе жатқан қазақ тіліне өзі қазақша білмейтін жауыз Голошекин қарсы болған екен. Ал Тәуелсіз Қазақ Республикасында Мемлекеттік тілдің дамуына 30 жыл бойы кім қарсы болып келеді?! Әрине, қазақша білмейтін қазақтар басқарған билік!

Мемлекеттік қызметкерлердің мемлекеттік тілді білмейтін бұл масқаралықтың шешімін таппай жатқан бірнеше себептері бар.

Бірінші, МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕ ҮМІТКЕРЛЕРГЕ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ БІЛУ ТАЛАБЫ ЖОҚ!

Екінші, «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Заңның 23-бабында: «Мемлекеттік тілді белгілі бір көлемде және біліктілік талаптарына сәйкес білуі қажет кәсіптердің, мамандықтардың және лауазымдардың тізбесі ҚР заңдарымен белгіленеді» – деп көрсетілген. Ал 30 жылда бірде бір тілді қабылданған жоқ және қабылданбайды да.

Үшінші, мемлекеттік органдарда барлық құжаттар орысша дайындалып, кейіннен қазақшаға аударылады. Мемлекеттік тіліміз мемлекеттік органдарда ешкімге қажеті жоқ бейшара халде. Бұған қоса екі тілде құжат жүргізудің қанша тауқыметі бар: екі есе көп уақыт пен қағаз жұмсау, аудармашылар штатын, арнайы лингвистикалық орталық құру. Ал оның барлығы қосымша қаржы және халықтан жиналған салықтың босқа құмға сіңген судай болуы.

Яғни, 1997 жылы қабылданған «Қазақстан Республикасындағы Тілдер туралы» Қазақстан Республикасының заңы Қазақстандағы тіл саясатын реттеушілік маңызға ие бола алмаған формальды құжат қана.

Себебі, Занда белгіленген қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесі жөніндегі қағида шын мәнінде қоғамда орындалмады. Мемлекеттік тілдің еліміздегі қандай тілден болса да ерекшелігі, басымдығы іс жүзінде орындалмаған, орыс тілінің алдындағы дәрменсіздігі күнде дау тудырып жатқан мұндай заң қоғамда қауқарсыздық танытып келеді. Әсіресе, оның 4, 23 баптарының мүлдем орындалмауы бұл құжатқа деген қоғамның сенімсіздігін әбден қалыптастырып, өзекті мәселеге айналып келе жатқанына талалы болды. Яғни, Қазақстандағы тіл кеңістігін реттейтін заңның әлсіздігі мен пәрменсіздігі еліміздегі тіл саясатын да дәрменсіз етті.

Мемлекеттік тіл мәселесін Мәңгілік елдің Мәңгілік дауына айналдыруды тоқтату үшін:

1). Мемлекеттік тілді меңгеруге негіз қалану үшін еліміздегі балабақшалар мемлекеттік тілде болуы тиіс!

2). Мемлекеттік мектептер түгел тек мемлекеттік тілде болуы тиіс.

Қазақстан Президенті Қ.Тоқаев айтқандай, шет тілдері тек бастауыш сыныптардан кейін ғана оқытылуы тиіс. Бұл шет тіліне Мемлекеттік тілімізден өзге ағылшын, орыс т.б тілдер кіреді.

3). Мектеп бітіргенде, жоғары оқу орнына түсу үшін Қазақстанның барлық оқушылары ҰБТ-да Қазақ тілінен емтихан тапсыруы міндетті болуы тиіс.

4). Жоғары оқу орындары мемлекеттік тілде болуы керек.

5). Мемлекеттік қызметке мемлекеттік тілді жетік білетіндер ғана алынуы тиіс!

Яғни, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдануы керек

5. Ұлттық кеңестегі ұсыныстан туған Мәдениет министрлігіндегі Мемлекеттік тіл туралы заң Тұжырымдамасы – Үкімет пен Президент әкімшілігінен өтіп, Президентке жетуі керек!

Сондықтан Конституцияның аталмыш нормасын өзгертумен қатар келесі шараларды да қабылдауды талап етеміз:

1) «ҚР мемлекеттік қызметі туралы», «ҚР Білім туралы заңға», «ҚР Ғылым туралы заңға», «Құқық қорғау қызметі туралы», «ҚР сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» және басқа да заңдарға мемлекеттік және құқық қорғау органдарына, сотқа үміткерлер мемлекеттік тілді білуі тиіс деген норма енгізілсін;

2) «Құқықтық актілер туралы» Заңда және басқа да тиісті заңнамаларда мемлекеттік органдардағы құжаттар және құқықтық актілер мемлекеттік тілде дайындалған жағдайда оның орыс тіліндегі мәтіні қажет емес деп нақты көрсетілсін. Бұл ұсынысты жүзеге асыру мемлекет қаржысын үнемдейді. Әділет министрлігі жанынан құрылған, барлық аумақта филиалы бар, құжаттардың қазақ және орыс тілдеріндегі мәтіндеріне лингвистикалық сараптама жүргізетін мекеменің жұмысы онтайланады.

Жоғарыдағы ұсыныстар қыруар қаржысыз мемлекеттік тілді тез дамытуға, оған деген қажеттілік пен сұранысты арттырып, мәртебесін көтеруге септігін тигізеді сөзсіз.

Бұл Ашық хат басқа тілдерді төмендетейік деген пиғылда әзірленген жоқ. Әрі Конституциядағы еліміз Қазақстан халқының тілдерін үйрену үшін жағдай туғызады деген нормаларына қарсы емеспіз.

Қадірлі Қасым-Жомарт Кемелұлы елімізде жанаруды бастап жатқанда, демократиялық талап бойынша (азшылық көпшілікке бағынады) мемлекеттік тілге Конституцияда жеке дара мәртебе беріп, бекітіп алу қазіргі қоғамдағы күн тәртібіндегі ең басты мәселе болып тұр.

Мемлекет басшысы Ұлт аманатын орындауды өзіне парыз деп санайды!

Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдауды талап еткен Ашық хатқа қол қою мүмкіндігі болмаған миллиондаған халықтың үнін білдіріп, заңды қол қойған 123 446 адамның тізімі «Қазақ үні» сайтында тұр. Қол қою жалғасуда.

25 қыркүйек 2020 жыл

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ ТАЛАП ЕТЕТІН УАҚЫТ ЖЕТТІ

Мемлекет басшысының мемлекеттік тілді ұлтаралық қатынас тіліне айналдыру идеясын жүзеге асыру бағытында Қазақстан Республикасы 25 қыркүйек спорт министрі Тіл саясаты комитеті 2020 жылғы Мәдениет және ел тұтастығы тақырыбында онлайн конференция өткізді.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаевтың «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» Тұжырымдамасына іске асыру жөніндегі тапсырмасына сәйкес ұйымдастырылып отырған бұл шараның басты мақсаты – қоғамда тіл мәселесін көтеріп жүрген азаматтардың пікірін тыңдау, қазақ тілін елдегі ұлт аралық қатынас тіліне айналдыру бағытындағы ұсыныстарын талқылау, шешу жолдарын айқындау.

Тіл саясаты комитетінің төрағасы Әділбек Қабамұндай кездесуден нақты пікір мен ұсыныс күтетінін ашып айтты. «Бұрын Одақ құрамында болдық, тілдік орта жоқ деп ақталдық. Сөйтіп, кінәміз жоқтай көретінбіз. Қазір «қауіпті кездей» бастан кешіп жатқандаймыз. Неге? Өйткені, осы отыз жылдай уақыт ішінде мектепке барған бала жоғары оқу орнын аяқтап, елге қызмет жасайтын жасқа жетті. Отыз ауыз қазақша сөз үйренбеген адамнан не күтет болады?! Адам, мемлекет тарапынан қазақ тілін дамыту бағытында қыруар шаруа атқарылды. Бір ғана еліміздегі 99 тіл үйрету орталықтары бойынша 514 мыңнан астам адам оқып шықты. Олар ортамызда жүр ғой. Тілге қажеттілікті тудыратын өзіміз. Енді талап ететін уақыт жетті. Әйтпесе, қоғамдық көлікте, дүкенде, қызмет көрсету саласында ана тілімізді өгейсітіп, өзге тілдің көмегіне жүгініп жүрген өзіміз», – деді Әділбек Күнесханұлы.

«Ендігі жерде тілге жанашыр болып жүру аз, қорғаны болуы керек. Комитет жанынан «Тіл қорғаны» онлайн тобын құрып отырмыз. Еліміздің әрбір азаматы тіл төңірегіндегі сорақылықтар, көшедегі жарнама олқылықтары туралы мәліметін кез келген уақытта жібере алады. Заңгерлеріміз бар, бәріміз көтерілген мәселені шешуді ұйымдастырамыз», – деп ойын түйіндеді.

Онлайн бас қосуда «Қазақ үні» ЖШС президенті Қазыбек

Иса, қоғам қайраткері Оразкүл Асанғазы, белгілі саясаттанушылар Дос Көшім, Расул Жұмалы, қоғам белсенді Серік Ерғали, заңгер Абзал Құспанов, «Тіл майданы» жобасының басшысы Қуат Ахметов, тағы басқа тіл жанашырлары сөз сөйледі.

Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы Парламенті, Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігінің, Бас Прокуратурасының, Қазақстан халқы Ассамблеясының, еліміздің құзырлы министрліктерінің жауапты мамандары пікір алмасты.

Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты мен Мәжілісінің депутаттары А.Қапбаров және Г.Шиповских тілдің маңызына терек тоқталды. Геннадий Геннадьевич инновациялық, түрлі технологиялар ғасырында жастарды қызықтыратындай сапалы контент мәселесіне тоқталды. «Әсіресе, шетелден келіп жатқан атақсыз фильмдерді добулудың жағдасы беруі қажет. Голливудтық кинолар қазақ тілінде сөйлеп тұрғанын көргенде кеуденді мақтаныш сезімі кернейді. Бірақ, отандық киноөнімдердің прайм-тайм уақытынан тыс қалуы көңілге қонбайды. Тағы бір өзекті тұрған мәселе – мемлекеттік қызметкерлерге қатысты. Өкінішке орай, олардың ішінде өз ойын қарапайым қазақ сөздерімен жеткізе алмайтындар кездеседі, бұл, әрине, тұрғындар тарапынан орынды реніш туғызады», – деді ол.

Белгілі саясаттанушы Дос Көшімді қазақ тілі туралы орыстелді азаматтарымызға түсіндіру мәселесі кейінге ысырылып қалғанына өкініш білдірді. Тіпті «мемлекеттік тіл», «латын қарпіне көшу» деп күнде айтып жүрген дүниеден мақұрым қалған отандастарымыз жөнінде айтып, егер осы бағытта жұмыс жүргізсе, олардан тіл саясатының басты қағидаттары бойынша сөзсіз қолдау табуға болатынын өз тәжірибесінен мысал келтіре

отырып жеткізді.

Қоғам қайраткері Оразкүл Асанғазы алдыңғы сөйлеушінің ойын қоса, Тәуелсіздіктің ел алаңындағы тіл тарихынан ойып тұрып орын алған «бүгінгі күннің Княгиндерін» табу керек деді. Оның ойынша, «Парламентте үш мыңнан астам Заң қабылдана, сонымен әрбір сөзінің қазақша баламасы бар сөзін қабілетті, бай тілдің бағын байлау күнә, Тіл саясаты Комитетіне арнаулы құзыр беріп немесе өз алдына бөлек Агенттік ашу керек».

Мәдениеттанушы Серік Ерғали нақты ұсынысын атап, мемлекеттік тілде қызмет көрсету салаларының тізбесі он жыл бойы бекітілмей келе жатқанына қынжылыс білдірді. Жарнама, көпшілік орындағы ақпарат туралы мәселеде сөзді кім қалай түсінсе, солай беталды жаза беру аудармашылық кәсіптің сертификатталмай келе жатқанынан деп түсіндірді.

Танымал заңгер, тіл тәжірибесіне заңдық-практикалық тұрғыдан белсене атсалысып жүрген ана тіліміздің жанашыры Абзал Құспан мәселеге мына қырынан келді: «Дүние жүзі елдерінің оң тәжірибесіне, Нидерланд бұдан он жыл бұрын өз Конституциясына елге келген барлық иммигранттардың нидерланд тілін білу міндеттілігі туралы норма қосты. Испанияның Конституциясына сәйкес, бұл елдің әрбір азаматы испан тілін білуге міндетті. Бельгия елінде азаматтық алудың бірден-бір шарты сол елдің тілін ғана емес, салт-дәстүрінде жеткілікті білу болып табылады».

Бұдан кейін мемлекеттік қызметке мемлекеттік тілді еркін меңгерген азаматтарды ғана алуы «Мемлекеттік қызмет туралы» Заңымен кінәзет керек, бұл мемлекеттік қызметті қазақ тілінде тұтынушылардың құқығын қорғайды деген ұсынысын білдірді.

Бас қосудың қызу өткеніне осы пікірлердің өзі-ақ дәлел бола алады.

Көтерілген барлық мәселелерді қамтыған арнайы қарар қабылданды.

Qazaquni.kz

ҚАЗАҚ БОЛУ – ЗОР БАҚЫТ

СССР Мемлекеттік сыйлығының иегері, ақын, қоғам қайраткері Жұбан Молдағалиевтың әдеби мұрасымен танысқан оқырман бір аныққа көз жеткізеді. Ол – қилы заманның өзінде ұлтының болмысын, қазақтығын қисынын тауып мақтан еткен Жұбан жырындағы жығасы жығылмаған далалық еркін рух. Мұны ақынның «Қазақ», «Менің халқым», «Қазақстан көктемі», «Ғажапсың, Қазақстаным», «Мен қазақ әйеліне қайран қалам», «Қазақстан», «Қазақшадан аударылған», «Қазақ тілі», «Білем, білем бір қазақты», «Біз, қазақтар қызықпыз», «Мен – қазақпын» т.б. өлең, поэмаларынан анық көреміз.

Жұбан жырының лейтмотивіне айналған қазақболмысының алғашқы көрінісі ақынның 1943 жылы жазылған «Қазақ» өлеңінен бастау алады. Екінші дүниежүзілік соғыстың жауынгері Жұбан Молдағалиев өзгелер «ұлы орыс халқының» қаһармандығын жарыса жазып жатқанда, «өзге емес, өзім айтам өз жайымды» көңіл күйімен көз көріп, көңілге түйгенін ұрыс шебіндегі ұлы дала ұлдары Бауыржан Момышұлы, Мәлік Ғабдулин, т.б. ерліктерімен ұштастырып:

«...Сан айқаста қол бастап,
Талқанын жаудың шығарған,
...Момышұлы Бауыржан,

Ол да – қазақ баласы» – деп атаның ерлік дәстүрі мен ананың ақ сүтін адал ақтаған «Кім еді, сен білемісің?» дей келіп, «ол – қазақтың баласы» екендігін мақтан қылады. Өлең шұбаланқы, көркемдігі кемшіндеу көрінгенмен жиырма үш жастағы Жұбанның жұртын сүйген жүрегін анық аңғартып тұр.

Жүз сексен жолдан тұратын «Қазақ» өлеңі алғаш «Отан үшін» атты майдандық газетте, сол жылы арнаулы тапсырмамен Алматыға келген сапарында «Социалистік Қазақстан» газетінде жарияланды. Бұл мәңгі өлмес «Мен – қазақпын» жырының бәрінен шыбық болып бұр жапыр, бұқараға бой көрсетуі еді.

Қазақ халқы түп тұқияннан бүгінге дейінгі тарихында замана дауылының дедектетуімен жар қабақтың ұшпасына талай барғанымен асқақ рухының арқасында аман-есен қалған халық. Өмір керуенінде көші малтыққанмен ойсыл қарасы омақасып жүрісін тоқтатқан емес. Осының бәрін ой санасынан өткерген ақын «Ғажапсың, Қазақстаным» өлеңінде танданысын асқақ үнмен былайша жеткізеді:

«Ал бүгін көркін мүлде өзге.
Ғажапсың, Қазақстаным!
Кім айтар сені бір кезде

Көрді деп өмір қыспағын».
«Жер бетінде жел өшірген із аз ба?». Бізден әлдеқайда әлеуетті, қарайған халқының аны да көп талай ұлт тілінен, ділінен, дінінен ажырап қалды, болмаса бордай тозып, болмысы мен ата қоныс жерін жоғалтып, тарихта құр атауы ғана қалды. Ақынның Қазақстанды, қазақты ғажапсың дегенінде міне осындай тәу еткен ақ адал пейілі жатыр.

Жұбан жырының үлкен бір арнасы – Қазақ әйелі, аяулы асылы мен асыл жары. Ақынның сұрапыл соғыстың қан майданында жүріп жазған алғашқы өлеңдерінің бірі «Әлия», кейінгі бейбіт өмірде дүниеге келген «Мен қазақ әйеліне қайран қалам», «Жесір тағдыры» т.б. өлең-жырлары тұтасып келіп, қазақ әйелінің бүтін бітімін бейнелеп тұр. Ұрыс даласында ерлермен тізе қосып жауға қарсы тұра білген қайсар қарындас пен бейбіт өмірдің берекелі тірлігінің басынан табылған нәзік жандыларға ризашылығын, танданысын ақын: «Не қазақ әйелінің құдіреті бұл» деп жеткізеді. Автор мен оқырманның келісімге келетін жері де осы.

Ұрпақ тәрбиесіндегі ананың ролі ұлттық болмысымыздың баянды болуының кепілі екендігін ақынның анасына тағзым еткен мына бір жолдарынан оқи аламыз:
«Анашым, аты – Зеріп, беріде өлді,
Ұлына сүтін, күшін беріп өлді.
Әйелдің алдияры, ақсұңқары
Аптапқа, аязға да берік еді...
Кешқұрым жырлап қазақ дастандарын,
Жаныма шашып еді жастан жалын...».

Жұбантанушылар Жұбанның ақындығы анасынан даруынан дей келіп, анасы Зеріп жас күнінде айтыстарға қатысып ауыл-аймағына ақын болып танылғандығын келтіреді. Ақынның өзі де анасы туралы естелігінде: «Ол кісі мені шын мәнінде өлеңмен ауыздан-

дырды» дейді. Жыр жолдарындағы «Ұлына сүтін, күшін беріп өлді», «Жаныма шашып еді жастан жалын» деуінің мәнісі осында.

Жұбанның қазақ әйеліне арналған жыры оқығанда бұрын өзін білетін әлемнің беймәлім тұстарын танығандайсың. Әйелдің ару ана, асыл халық болып жырлануы әншейін әспеттеу үшін айтыла салған сөз еместігін «Аздырмай жеткізді олар ұрпақтарын» жолындағы ақиқатпен бетпе-бет келгенде мойындайсың. Иә, ұрпақтың азуы ұлттың тозуы. Қазақтың қазақ болып болмысынан ауытқымауы ақын қайран қалған қазақ әйелінің құдіретінде жатыр. Ғасырлар белесінде ұрпағын аздырмай жеткізген қазақ әйелі ару ана болмағанда кім ару, қазақ әйелі асыл халық болмағанда кім асыл? Соның бірі ақынның жары Софьясы. Өлеңнің соңғы шумағындағы мына бір сезім шуағы соны аңғартады.

«Мен қазақ әйеліне қайран қалам.
Жайнаған, жалындаған, жайрандаған.
Сол менің жүрегімнің ханшасы,
Жыр шоғын ұсынамын Айдан да оған».
Он тоғыз шумақ өлеңнің басында және осы соңында екі-ақ жерде қайталанатын

нөл» деп жырлағаны. Бұқараның басын біріктіретін, елдің атын шығаратын сол «единица» екендігіне көзіміз жетіп келеді. Осындай нар тұлғаның құрметіне жазылған «Білем, білем бір қазақты» өлеңінде Жұбан Молдағалиев:

«Білем мен
Бір қазақты жұрт жырлайтын,
Ықпайтын,
Жықтырмайтын,
Ұттырмайтын...
Жылқыда
Жақсыны айтса қазан ат деп,
Адамда
Мақтады ерді азамат деп.
Мұнымен
Бір дидарлас болғандарда
Кетеді жігіт-ақ деп,
Қазақ-ақ деп» – деп, жұрт жырлаған бір қазақ кейіпкерінің кешегі кеңестік кезең тұсында өздерің «аға ұлт» санағандардан ығысып ықпайтынын, туған жерге тігілген туын жықтырмайтынын, өмір көкпарында ұттырмайтынын айтып, «единица – жақсысы» абсолюттік ақиқат екендігін аңғартады.

Осы үзіндінің соңғы жолындағы демеулік

«Мен қазақ әйеліне қайран қалам. Жайнаған, жалындаған, жайрандаған» деген жолдар автордың қазақ әйеліне, жүрегінің ханшасы сүйген жарына көрсеткен құрметі, азаматтық алғысы.

Бұл көңіл-күйді өзара ішкі ұйқас құрап, өлеңнің әуезділігін арттырып, бір құбылыстан іле шала екінші, үшіншіге ауысып динамикалық серпін танытып, түрлік ерекшелігі жағынан градация, яғни, өлеңге дамыту сипатын беріп тұрған шумақтың екінші жолындағы бірыңғай мүшелер «Жайнаған, жалындаған, жайрандаған» деген жолдардан да анық байқауымызға болады. Сондай-ақ бұл жолдарда ыстық қайратпен жайнаған, нұрлы ақылмен жалындаған, жылы жүрекпен жайрандаған қазақ әйелінің Абай данамыз атап көрсеткен үш адами қасиеті де бар.

Қазақты өркениеттің төріне шығаратын, рухани құндылықтарын күллі адамзат баласының игілігіне айналдыруға ат салысатын сөз өнері. Қалған тамылжыған әуен де, көз тартар шаһар да, ақ қағаз бен кенепке түскен бейнелер де қазақтың болмысын толық ашып бере алмайды. Әрине бұл өнер туындылары белгілі бір дәрежеде танқалдыруы, тәнті етуі мүмкін. Қазақтың жан дүниесін айнадай жарқыратып көрсететін құдірет, әдеби мұрасында ғана. Осыны жете түсінген Жұбан ақын қазақтың классиктері шет тілдерге аударылғанда қазағымды әлем танитын болды деп «Қазақшадан аударылған» атты шалқар көңілдің шаттығын танытатын өлең жазады.

«Қазақ үнін енді есітті талайлар.
Қазақ жырын бал бұлаққа балайды ар.
Жер тудырған шок жұлдыздар көгінде
Жарқырайды Шоқан, Мұхтар, Абайлар.
Қазақшадан аударылған...
Демек сондай ел бар, қазақ тілі бар».

Шексіз әлемде шектеулі тіл білетін адамзат баласы аударма арқылы қаншама халықтың болмысын білуге мүмкіндік алады. Өз елінің елшісіндей өзге тілге тәржімаланған шығармаларға ақын үлкен аманат артқанын байқаймыз.

Әлемдік өркениеттің ықпалымен өзгеріп жататын өміріміз ұлттық болмысымызға да әсер ететіні белгілі. Жаһандану процесінде жұтылып кетпеу үшін рухани құндылықтарымызды бойына сіңіріп өскен толағай тұлғалар қажет. Сондықтан да Абай хакімнің «единица – жақсысы, не бітірмек өңкей

шылаулы «Қазақ-ақ» сөзімен берілген күрделі ментальді болмыс сан алуан интерпретацияда ұғынылып, бекзаттықты, мырзалықты, бауырмалдықты, мәрттікті білдіріп ақындық қуатты да танытып тұрғандығын сөз ретінде атап өткен абзал.

Қазағын жырлаудан тынбаған Жұбан ақын кей кезде сол қазаққа қайран қалып сөз таппай «Біз, қазақтар, қызықпыз» деп, ұлттық болмыстың ғасырлар қойнауындағы қалыптасу тарихын тамыршыдай тап басып өнегелі өлеңге айналдыра біледі.

«Біз бір қызық халықпыз деп жаралған,
Болмыстан жат жары жол, енжар адам.
Жазсын тағдыр жазбасын – мол тілейміз,
Жылдар үшін, бәлкі бұл кенде қалған».

Ақын қызық халықпыз деп құр қызықтап қоймайды, өлеңнің өң бойында тек қазаққа тән танымды, мінезді шәк келтірмейтіндей жайып алады, солай өкен-ау деген қорытындыға алып келеді. Емір сүру дағдымыз бен дүниетанымымыздағы өзіндік ерекшеліктеріміздің мәнін енді ғана түсінгендей боласын.

Өз ұлттыңды сүю, құндылықтарыңды

кастерлеу, жақсылығынды жария ету Жұбан жырында басқалардан басым. Сондықтан да Жұбан үшін қазақ жылқысы қазанат, жігіттері намысты азамат, ал даласы қанатты қыран. Даланың қыранға теңеліп, балануы қазақтың ерлігімен, биіктігімен ұштасып жатқандығын «Қыран дала» поэмасындағы:

«Тоғысқан сенде кемеледі

Адамзат, ата мұраты.

«Дала» деу – «Қазақ» дегендей,

Қазақтың сенсің бір аты» – деген шумақ мазмұнынан аңғарамыз. Жұбанның шығармашылық даңқын шығарып, 1978 жылы СССР Мемлекеттік сыйлығын алған «Қыран дала» поэмасы ақынның өлеңдерінде талай көрініс тапқан дарқан жинақталып, тарихтан сыр шертетін танымдық туынды түрі деуге болады.

Қазақ даласының арғы-бергі тарихын жетік білетін ақын шығармашылық кемеліне келіп, толысқан тұсында туған жер топырағына тау етіп, перзенттік парызын жауһар жырмен өтегісі келген сияқты. «Қыран дала» поэмасын оқыған оқырман осыны тани алса ғана автордың мұратын, шығарманың идеясын дұрыс ұғынып бағалай алады.

«Қазақ болу – зор бақыт» бұл Жұбан Молдағалиевтың атақты «Мен қазақпын» поэмасында авторлық түпкі ойды танытып тұрған жол. Бірдің аузымен айтылғанымен көптің көкейіндегісін дөп басып айтылған сөз. Жай сөз емес шуақты сөз, қуатты сөз. Шығарманың жан дүниенді нұрға бөлейді, қуаттылығы қара орман халқынды қанаттандырады. Мың өліп, мың тірілген қазағымның келешегі кемел екендігіне сендіреді, рухтандырады. Оқып көрелік:

«Мен – қазақпын, белдімін, байтақ елмін,

Кінә тудым, өмірге қайта келдім.

Мен мында бір тірілдім мәңгі өлмеске, Айта бергім келеді, айта бергім».

Айтпақ ойды, шадыман көңілді, кесек мінезді, ұлттық менді танытатын сөз тәуірін ақын ой түбінен теріп ала білген. «Мен қазақпынның» жазылғанынан жұрттың жадында хатталып, күні бүгінге дейін Жұбан ақын болып талай мінбелерден үздіксіз оқылып келе жатуы, міне, осының дәлелі.

Қазіргі ұлттық идеологиямызда «Мен қазақпын» поэмасындағы авторлық түпкі ой «Қазақ болу – зор бақыт» ұстанымын ұрпақ тәрбиесінде басым бағыттың бірі етіп алуымыз керек. Сонда біз ақын айтқан белді әрі байтақ мәңгілік ел боламыз. Мұны әуелі құлаққа, сосын санаға, кейін жүрекке жету үшін ретімен айта беруіміз қажет. Ертеңгі күні Жұбанша: «Мен – қазақпын, өз халқымды мақтан етемін. Маған оның қатпарлы тарихы қымбат, ал оның бүгінгі күні одан да қымбат» дейтін жастардың қатары қалындай беру үшін де айта беруіміз қажет.

Азамат МАМЫРОВ,

Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университетінің доценті, филология ғылымдарының кандидаты

«МЫҢНЫҢ ішіндегі асыл еді»

Ақынның зайыбы София Мәлікқызымен әңгімеден

– Адам алдындағылардан да, соңғылардан да көп үйренеді дейді ғой. Алдыңғылардан не үйрендіңіз, арттағыларға не үйреттіңіз?

– Өтті-ау, дәурен дегендей, біздің алдымызда қараса көз тоятын, сөйлесе көңіл тоятын, отырған жерлерін биіктететін, айналасына сәуле шашып тұратын салтанатты үлкен бір көштің адамдары болды. Сәбит Мұқанов, Ғабит Мүсірепов, Ғабиден Мұстафин, Қалижан Бекхожин, Сырбай Мәуленов, Ғали Орманов... Асылдардың қайсыбірін айтарсың. Ол кісілердің өздері бір мектеп еді ғой. Сәбит Мұқанов біздің мамамыз қайтыс болғанда: «Қайран жеңгеміз кетіп, келіннің қолына қарайтын болдық-ау» – деді. Осы сөз менің ол кісілердің қызметіне қандай түзеуіме себепкер болды. Үй-түзімді мамам бардан кем етпеуге тырыстым. Біз Сәбит ағаның үйіндегі Мәриям апайдың гвардиясы едік. Бірде көк базарда Жұбанның менімен жүргенін көрген Мәриям апа бізді біраз жерге ықтырып тастады. «Азық-түлікті мен өзім алып жүрмін, Жұбан серуендеп жүріп, кездесіп қалды» деп ақталып жатырмыз. Ғабит Мүсіреповтың үйіндегі Ғүсни жеңгей қандай еді... Өзі ауруханада қатты науқастанып жатып, үйдегі жиһаздарды қалай орналастырса онды істеуімді өтініп еді. Біздің алдымыздағылар өздерін ғана емес, өзгелерге де жақсы болуын көп ойластыратын. Олар бір-бірінің үйіне қонаққа жиі барып тұратын. Ол кезде қонақ күтудің өзі бір салтанат еді ғой. Дастархан басындағы әдебиет, өнер туралы әңгімелер қазіргі съезд көтеретін мәселеден салмақты еді-ау. Үлкен-үлкен шығармаларды талқылап, қайта

жазғызып, қайта оқытып, кемкетігін ұлылықпен түзеп жататын. Ішегіңдерін де алдын ала даярлап қоятынбыз. Тайыр Жароков қызыл арақты ұнататын. Мунира апай жанында отырса, шымшылап көп ішкізбейтін. Сонда Тайыр үзілісте: «Әй, ішіп қой, алып қой деген зорлау болмай ма, сонда іш деп отырса қалай ішпеймін деп алып қоймаймын ба», – деп күлдіруші еді. Алдымыздағы үлкендер соншалықты ұлы әрі соншалықты қарапайым еді.

– София апай, Мәриям Мұқанкелінінің бір естелиңде: «Бір күні Сәбиттің бастына барсам, төңірегінде түгел әйелдердің бейігі қаптап кетіпті. Жүрегім бір түрлі болып кетті. Қасында Гүлбарам, Сәкеннің әйелі, бір жағында Хайдар Арыстанбековтың әйелі, бір жағында Жамал Омарова. Сосын күлдіріп: «Құдай-ау, қасыңа кілең әйелдер жиналған екен. Целый ансамбль ғой мынау. Әй, Сәбит, – дедім дауыстап – сен ойлан, мені ұмытып кетпе. Ертең мен келгенде, орныңды сипап қалмайын, смотри! – дедім, – дегені бар екен. Апайдың жылап тұрғанда аузына түскені ғой. Қимаған ауялы сезімі. Қызғаныштың да жақсы бір ренк алатын кезі болады ғой. Сіздің басыңыздан сондай сәттер өтті ме? Жұбан аға Жазушылар одағының басшылығында отырғанда пәтерді қыз-келіншектерге көп бөлідіңізгі.

– Жо-жоқ. Жұбан ағаң бұзыл маған үйден басқаға бұрылмай адам. Мең оны солай түсіндім, солай қабылдадым. Жүрегім оның көмілдігіне шөк келтірмейді. Бұлай үзілді-кесілді жауап беруімің сыры бар. Жазушылар одағының бірінші хатшысы болып жүргенінше атақты бір жазушының әйелі күйеуінің опасыздығын айтып, жылап келгені бар. Соны естігенде қатты қайран қалып, «оны-

сы несі екен, ә, онысы несі екен, ә!» деп күйінгені көз алдымда. Ол отбасынан бөлек өмір бар дегенді ойына алмай кетті-ау деп ойлаймын. Рас, Жұбанды бір әйел жақсы көрді. Дәрігер – рентгенолог еді. Бірде ауруханаға барған менен: «Сіз Жұбанның әйелісіз бе, мен оны селт еткізе алмай-ақ қойдым ғой» дегені бар. Мен не дейін, «саған бұл мәселеде ешқандай көмектесе алмаймын» деп жөніме кеттім. Бірақ көңіліме қызғаныш кірген жоқ.

– Жүзге келген бір қариядан артынан қаулап өсіп келе жатқан ұрпақтары: «Көке, өмір қандай екен?» деп сұрапты. Сонда әлгі кісі: «Несін сұрайсындар, шырақтары, өмір деген есікті ашып, қайыра қайтып жапқандай ғана екен» депті. Сол айтқандай адам баласы жер бетінде мәңгі жүретіндей болып көрінеді. Тек бір кимас жақының, асылың дүниеден өткенде өмірдің опасыз екеніне көз жеткендей болады. Есіктің

В общем, береги себя, родная. Ты мне очень нужна, больше, чем кто-либо на свете.

Теперь о деле. Как я уже говорил тебе по телефону, здесь встретили меня очень хорошо. Пока я нахожусь в Улан-Баторе, а в понедельник 25 (1) еду в Дархан, в новый строительный центр. Вернемся 28 января, затем тут поблизости, съездили в угольный район, к шахтерам, а 4 февраля домой, в Москву.

Вот и все. Целую тебя и наших детей.

Твой Жубан. 22.01.1965 г.»

Міне осы хат өзгелер үшін өмірінді арнау үлкен бір бақыт екенін аңғартып, мейірімге мейірім қосып, өмірімізді бұрынғыдан да шуақтандырып жібергендей болды.

Жұбан аған сыртқа шыққанда үйге сыйлықсыз келмейтін. Жапония жерінен бірде қып-қызыл кимоно әкелді. Өрттей. Өзім ерекше болып киінгенді онша ұнатпаймын. Сол көйлектің аған әкелген қалпымен тұрғанына 40 жылдай болып қалыпты. Алып, қарап, сипап қайыра орнына қоямын. Шөберем бойжетіп қалды, соған берермін.

Хатта «Апака!» деп отыр ғой. Мамам (енесі. Д.М.)4 балаға да мені София деп атылды отатар. Мамам қайтыс болған соң олар мені «апака» деп атап кетті. Жұбан ағаң да солай атайтын болды.

– Апай, – деймін, – енді мен де бәсең дауыспен. Оның артында неге қалдым. Маған бұл дүниенің енді қандай қызығы бар деп тарыққан кездеріңіз болды ма?

– Болмаушы ма еді, болады ғой. Өмір тану сабағында бәрі болады. Жұбан кеткеннен кейін қонаққа барғанда, жалғызсырап қалатын болдым. Бұрын ол барда онымен ілесіп ол төрде отырса мен де төрге шығушы едім. Ол жоқта үй иесінің отырғызған жерін қанағат тұтамын. Ондайда Жұбанды іздеп жабырқаймын.

– Жұбан Молдағалиев поэзиядағы борышын өтеген ақын ғана емес, ұлт алдындағы парызын ақтаған батыр да. Жыл айналып желтоқсан келген сайын ойыңызға не оралады?

– Оралады? Оралады. Кабырғама қан қатырып, кенірдектен қылқандырған кезең ауыр еді ғой. Бүге-шігесің өздерің де біліп жатырсындар ғой, қайталамай-ақ қояйын. Ол-жас Сүлейменов «Сіз сөйлейсіз!» депті. Қызық болды алдымен маған оқыл берді. «Тым қатты кетіп қалыпсың ғой, жұмсартуға болмай ма?», – дедім. – Жоқ, – көп болса қызметін алар, қаламым өзімнен бірге қалады, – деді. Сөйтіп адамгершілік туын, әділдік туын шыңға шығарды. Мінезін танытты. Адалдығын көрсетті.

Иә, мен Жұбан-ағаның бауыры ауырғанын, асқазан жарасының ашылып, қан тоқтамай қойғанын білемін. Бірақ желтоқсан көтерілісіне байланысты өлімі жеделдеп кеткен жоқ па екен деген күдік жиі-жиі қуанатынын, «қайтей енді» деп көп адам қипақтап тұрғанда, туралыққа жол салып бергені. Сананы сәулелендіргені. Ел тірлігін жеңілдеткені. Осындай жанның, мыңның ішіндегі бір асылдың маған бұйырғанына тәубе етемін.

Ділдар МАМЫРБАЕВА,
Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі

Я всегда горжусь тобой и твоей беспредельной любовью ко мне. Хотя ты, также как я, ни разу не говорила: люблю. И правильно. Истинная любовь должна подтверждаться жизнью, делами, а тогда объясняться не надо. И ты мне кажется, тоже хорошо знаешь как я дорожу тобой.

Моя самая большая и тайная мечта: сделать тебя и моих детей счастливыми всех. Для этой цели я и живу. Не знаю, насколько мне это удается, но я думаю, что мы и сейчас счастливы. Поэтому что, без слов понимаем друг друга, заботимся друг о друге и дети у нас растут хорошими.

Вот я, через 18 лет после нашей женитьбы, наконец, объяснился с тобой в любви. Видимо, начинаю стареть что ли.

Түркістан – «Екі дүниенің есігі, Ер түріктің бесігі» атанған қасиетті қара шаңырақ, еліміздің рухани астанасы, Қазақ хандығының ордасы болған киелі шаһар. Сан тарау тарихи оқиғаларды құшып жатқан Оңтүстік өлкеге сапарлап келетін әрбір пайымды қазақ топырағы мен суына қасиет сіңген осынау қарт қалаға табан тигізіп, Әзірет Сұлтанға тәу етуден бастаудың қандай тылсымы бар десенші. Бұл қазақ үшін Тәңір тағалам қазақты танымымызға тереңдетіп тамызып, ата-бабаларымыздың алпыс екі тамыры арқылы ұрпақтан ұрпаққа қанмен беріп келе жатқан құсн рәсімге айналғаны қашан! Мұндай құндылыққа ақ ниетін ептеп, хақ мұратын септеп, Жаратқаннан жәрдем сұрап, ұлы істерді бастау – ұлылық. Сол ұлылықты сонау Елордадан ат терлетіп келіп үш күндік сапарын түркі жұрттарының меккесіне айналған Түркістаннан, оның қасиетті қағбасы саналатын Әзіреті Сұлтан кесенесіне қажылық жасаудан бастаған ақжолдықтардан көріп, тән риза болдық. Бұл Алаш арыстарының ұстанған ақ жолы екені анық! Сол сара жолды жалғастырып жүрген бұл көштің басшысы, «Ақ жол» партиясының төрағасы Азат Перуашев сарабал саясаткер екен-ау деген ой келді.

Бұл жерде қазақтың «сарабал» сөзін бекер қолданбадық. Бұл бір ауыз сөзде қаншалықты шалқар мағына, терең мән жатыр. Арғы тегі саралаудан, санадағы саралықтан өрбитін бұл сөз өз бойынан тегіннен-тегінен төгіле салмайтын сөзге шешендікті, ұрымтал хәм ұтымдал сәтті қапысыз тани-тын қырағы ақылды, санап айтып, қадап тигізетін мірдің оғындай өтімді пікірді, бұралаңы мен бұлтарасы көп өмір жолының қай тұсында да көңіл бұйдасын тек арға ұстатқан рухани қайсарлықты, қысқасы, кез келгенде кездесе бермейтін кемел парасатты сипаттайтын ұғымды түгел сыйғыза алады. Азат Тұрлыбекұлына ілескен жігіттер де сергек ойлы, кескін сөзді, ар алдында ақпын деп айта алатын кіл мықтылар – «Қазақ үні» ЖШС президенті, бірнеше кітаптың авторы, талантты ақын, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары Қазыбек Иса, үнемі ұлттық мәселенің өзегіне ұстап, дертін тайға таңба басқандай дөп айтатын Парламент Мәжілісінің депутаты, нағыз халық қалаулысы Берік Дүйсембинов, беделі байлығымен емес қайырымдылығымен өлшеніп жүрген атымтай жомарт кәсіпкер, «Ақ жол» партиясы Шымкент филиалының төрағасы Әлімхан Әбжанов – мемлекетшіл, ұлтшыл, халықшыл азаматтар. Олардың арасында Түркістан облысы филиалының төрағасы Абзал Салықбаев деген оты-зында орда бұзған жас жігіт те бар. Ол партия филиалдары төрағаларының ең жасы. Болашағынан зор үміт күтетін батырдың ұрпағы.

ІС-САПАРДЫ ТҮРКІСТАННАН БАСТАУДЫҢ ӨЗІНДІК СЫРЫ БАР

Сонымен, «Ақ жол» партиясының мүшелері Оңтүстік өлкедегі алғашқы сапарын, жоғарыда айтқандай, Әзіреті Сұлтан кесенесіне зиярат етуден бастады. Олар Тәңір тағаладың ризашылығы үшін құран оқып, бабалар аруағына дұға бағыштап, Алладан ел тыныштығын, жұрт амандығын, ұрпағының жарқын болашағын тілеп, баба мүрдесі қойылған ерекше бөлмені көріп, әулие рухына тәу етті. Әзіреті Сұлтан – бүкіл түркі әлемінің қасиетті де киелі орны болып табылатын, Түркістандағы орта ғасырлық сәулет өнерінің көрнекті ескерткіші, жүздеген жылдар бойында түркі тілінің дамуына елеулі үлес қосқан ғұлама, бүкіл Шығыс пен Батысқа аты мәшһүр түркі халықтарының ұлы ақыны Ахмет Иассауиге Әмір Темірдің бұйрығымен салынған таңғажайып кесене. Мұнда ұлттық идеологиямыздың қайнар көзі жатыр.

Зияратшылар залдың қақ ортасында сыйымдылығы 3 тонна, салмағы 2 тонна, үлкен қоладан құйылған таяқазанды көріп, Әбілхайыр хан, Рақыс Сұлтан Бегім, Абылай хан, Есім хан құлпытастары қойылған және қазақ халқының 21 хан-сұлтаны, көптеген батырлары мен билері, игі жақсылары жерленген қасиетті бөлмелерді аралап, әруақтарына бағыштап құран оқыды. Тайқазан демекші, ол – Әбдул-Әзіз шебердің басқаруымен Иассы қаласынан солтүстікке қарай 25 шақырым жердегі Қарнақ деген елді мекенде жеті түрлі металдың қоспасынан құйылған әлемдегі

теңдессіз алып қазан.

Алты ғасырлық тарихты арқалаған бұл құндылық береке мен бірлікті негіздегендей. Ақыл-парасаты кемел, жауынгерлік рухы қазақ ата-бабаларымыз мұнда алып қазанды бейбітшілік заманда әсіресе пайдаланып, ал жаугершілік кезде отқа ерітіп, жебе қылып жасаған. Сөйтіп бірде елдің басын біріктіріп, береке-құт шақыратын, бірде қаруға айналып, жауды жайратуға жарай қалатын көненің көзінен қалған мұндай ғажайып жәдігерді орыстар 50 жыл ұстап,

кезде мемлекеттік органдардың жекеменшік клиникаларға қажетті дәрі-дәрмек пен құралдармен қамтамасыз етуде қауқар көрсете алмағанына қынжылды. Осындағы медицина қызметкерлері бұл мәселенің шешілуін сұрап, «Ақ жол» партиясына хабарласқан болатын. Біз жеке медициналық мекемелерді COVID-19-бен күреске тартуға және олармен өзара іс-қимылды қайта қарау жөнінде Үкіметке, Денсаулық сақтау министрлігіне де бірнеше сауал жолдадық.

Дәрігерлер қазірдің өзінде Еуропа мен Ресейде басталған індеттің екінші толқынына дайындық пен оған нақты жоспардың болмауына алаңдайды. Бұл мәселені мемлекеттік органдардың алдына қоятын боламыз», – деді А.Перуашев.

Іс-сапар ертеңінде облысқа қарасты аудандарда өз жалғасын тапты.

бәріне табиғи газ әлдеқашан беріліпті. Ауыл белсенділері тиісті орындарға талай рет хат жазған. Бірақ нәтиже болмаған. Ал жергілікті билік өкілдері тұрғындарға газ әкелеміз деп үш жылдан бері уәде беріп келеді екен.

«Жергілікті билік өкілдері бұдан да жаман күндерден өттіңдер, осы күндеріңе шүкір етіңдер деген сөздерді кәрі құлағымызға үнемі құйып келеді. «Жұтаған – шүкірге тоймас» деп, елді сабырға, осы күнімізге шүкірлікке шақыру елдің дамығанын қаламайтын кісінің сөзі. Шүкірдің шекарасы, тәубенің таразысы, қанағаттың қабы жоқ. Өзге жұрттан неміз кем? Қолымызды жылы суға малып, Үкіметке рахметімізді айтып, бейнеттің зейнетін көретін жасымызда осылай дүрмекке ілесуге мәжбүр болып отырмыз», – десті бір ақсақал, «Бізге газ беру үшін де даңшыпан болудың қажеті жоқ, бірақ ұсақ істерді жасау арқылы да ұлы адам

ТҮРКІСТАН ТАҒЫЛЫҒЫ МӨЛ

1989 жылы ұлтшыл азаматтардың арқасында елімізге қайта әкелінгенін жұрт біледі.

Түркістанда қазақ хандарының ордасы орналасқан кезде Әзіреті Сұлтан кесенесі хан сарайы ретінде қолданылып, мұнда ел басқару және дипломатиялық істер, әскери келіссөздер өткізіліп отырған. Хандар таққа отырған кезде кесене ішіндегі мешітке мінәжат етіп, Қожа Ахмет бабамыздың басында тұрып ант берген. Ата-бабалардың ерлік жолын, тасқа басылған тауарихын іздегендер осы көне Түркістаннан табады. Тарихи сабақтастық деген осы шығар, «Ақ жол» партиясының мемлекетшіл хәм ұлтшыл азаматтары алда болатын депутаттық сайлаудың алғашқы жұмыс сапарын Түркістан шаһарынан бастауы тегін емес.

ӨЗЕКЕҢНІҢ ПЫСЫҚТЫҒЫ ЕМЕС, БІЛІКТЕГІЛЕРДІҢ БІЛІКСІЗДІГІ КЕДЕРГІ

Зияраттан кейін ақжолдық депутаттар жергілікті алма, шабдалы бақтарын баптайтын, күркетауық өсіретін, логистикамен айналысатын кәсіпкерлермен кездесті. Негізгі жергілікті кәсіпкерлердің дені диханшылықпен айналысады. Олар «Ақ жол» партиясының депутаттары Түркістанға сапарлап келгеніне қуанды. Өйткені түркістандық кәсіпкерлер партия жетекшісі Азат Тұрлыбекұлының отандық шағын және орта бизнес өкілдерін үнемі қолдап жүретінін жақсы біледі. Уәждерін тыңдап, тілектерін тиісті орындарға жеткізе алатын бірден-бір депутат – Азат Перуашев деп

сенеді. Солай да болды, ақжолдық депутаттар диханшылардың жағдайымен танысып, тілектерін мұқият тыңдады. Жақында партия басшысының Үкіметке Өзбекстанмен сауда саясаты туралы депутаттық сауал жолдағаны бар. Оның айтуынша, Өзбек үкіметі қазақ кәсіпкерлеріне әділетсіздік танытып, түрлі қысымдар жасап отырған сияқты. Ал өзбекстандық кәсіпкерлер елімізде емін-еркін саудасын жасап, тірліктерін дөңгелетіп жүргенге ұқсайды. Ең қызығы, олар Қазақстаннан шикізат сатып алып, сол шикізаттан өндірген тауарларын өзімізге, қала берді үшінші елдерге пұлдап жатқан көрінеді. Бұл өзекеңдердің пысықтығынан емес, біздің Үкіметтің біліксіздігінен болып жатқан жағдай екенін Азат Тұрлыбекұлынан естіп білдік. Кездесуде кәсіпкерлер бұл мәселенің өзектілігіне тоқталып, пікірлері мен ұсыныстарын да жеткізді. «Ақ жол» партиясының көтерген бұл мәселесі көрші елде де қызу талқыланып жатқан сыңайлы.

Депутаттардың сапары Түркістан қаласындағы жекеменшік «Талғат» клиникасында жалғасын тапты. Азат Перуашев ақ халатты абзал жандарға індетпен күрес кезінде қажырлы еңбектері үшін алғыс айтып, ерліктерін жоғары бағалады. Пандемия кезінде клиника провизорлық орталық және жан сақтау бөлімі ретінде жұмыс істеген екен. Барлығы 300-ден астам науқас келіп түскен, өкінішке қарай олардың 6-уы қайтыс болыпты.

«Дәрігерлер мен медбикелер екі ай үй көрмей, осында тұрып жұмыс жасаған. Олар жағдай шиеленіскен

КЕЛЕСТІК ҚАРИЯЛАРДЫҢ ХАРЕКЕТІ, ӘКІМДЕРДІҢ ӘУСЕЛЕСІ

Мырзашөл өңіріне Оңтүстіктің бұралаң, ойдым жолдарымен бет алып келе жатқан ақжолдық депутаттарды Келес ауданының Біртілек ауыл әкімшілігіне қарасты Еңбекші және Ораз ата ауылы тұрғындары бөген қалды. Олардың дені ақсақалдар мен аналар екен. Парламент мінберінде үнемі халықтың сөзін сөйлеп, елдің мұңын жеткізіп, нақты мәселелерді қозғап жүрген «Ақ жол» партиясының төрағасы Азат Перуашев келе жатыр дегенді естіп, тұрғындар таң азаманмен жиналып, жұл жиегінде күтіп тұрған екен. Көліктен емен-жарқын түскен Азат Тұрлыбекұлы тұрғындармен ашық тілдесті. Халықтың айтары көп екен. Кездесу бір сағатқа созылды. Тұрғындардың ішінен Келес ауданының Құрметті азаматы, көп балалы ана, «Қазақстанның 100 есімі» тізіміне енген, Халықтар достығы орденінің иегері, Әжелер кеңесінің төрайымы Мәмләкәт Сламova «Ақ жол» партиясының төрағасы Азат Тұрлыбекұлына ауылдағы қордаланған мәселелерді жеткізіп, тұрғындардың арыз хатын тапсырды. Ауыл тұрғындарының айтуынша, тоғыз жолдың тарабында жатқан Еңбекші және Ораз ата елді мекенінде табиғи газ жоқ. Осыдан 3 жыл бұрын барлық үйге газ құбырлары тартылып, есептегіш құралдары орнатылыпты. Бірақ әлі күнге дейін табиғи газ берілмей келеді екен. Еңбекші және Ораз ата ауылдары аудан орталығынан алыс емес, бір шақырымдай жерде ғана орналасқан. Ал көрші ауылдардың

болуға болады, тек ол үшін әрекет керек. Әкіміміздің әрекеті жоқ, әрекеті болмаған соң берекетіміз қайдан болсын!» – деп пайымды пікірін айтты екінші қария.

Расында, аудан орталығымен қабысып жатқан қос ауылда газ болмауы таңғажайып құбылыс. Біздіңше, бар қателік жергілікті атқарушы билікте жатқан сияқты. Ал байыты да қазыналы қарттары бар ауыл азаматтарының аманатына қиянат жасап жүрген шеуеніктер барар жері «Барсақал» ауданына қарғыс екенін білсе игі еді.

«Ақ жол» партиясын қолдайтын-дарын жеткізген Біртілек пен Ораз ата ауылының ақылман ақсақалдары Азат Тұрлыбекұлына ақ батасын беріп, алғыс айтты. Қос ауыл тұрғындарының тілектерін тыңдап, аманатын арқалап көлігіне мінген Азат Тұрлыбекұлы Мырзашөл өңіріне жүріп кетті.

МЫРЗАШӨЛ ЖОЛЫНЫҢ МЕХНАТЫ

Түркістан облысының орталығынан Мырзашөл өңіріне бару үшін ақжолдық депутаттар 450 шақырымдай жол жүруге тура келді. Келес ауданының орталығы Абай ауылы мен Жетісай қаласын жалғап жатқан қара жолдың сапасы сын көтермейді. Шаңға көмілген көлігіміздің доңғалақтарына обал болды. Олар жауын суы мен адам қолынан ойылған ойдым-ойдым қазан шұңқырларға жиі түсіп, әбден соққы алды. Жол азабынан жаны қиналған жолаушы діндеген жерге жетуге асығады екен. Бірақ қанша асықсаң да мехнаты мол жолда шабан

жүруге тура келеді. Әйтпесе, жылдам жүремің деп көлігіңнің «жаназасын» шығаруың бек мүмкін. «Бір жол бар, жақын да болса алыс» дейтін өлең жолдары Жетісайдың жұпыны жолында ойға оралды. Шалқайдағы қос ауданға апаратын Сарыағаш-Мақтаарал бағытындағы маңызды тас жолмен жүріп өткен жолаушы біз секілді мұхамет көріп, енді қайтып бұл өңірге ат ізін салмастай болары анық. Әйтеуір Тәуелсіздік алған жылдардан бері Мырзашөл тас жолының «бағы» бір жанбай-ақ қойды. Тас жолдың азабын тартқан мырзашөлдіктерге сабыр берсін дейміз.

Қазақстанның ең шалқай өңірі Мырзашөлде 450 мыңға жуық адам тұрады. Еліміз Тәуелсіздік алғаннан кейін қиын-қыстау кезеңге тап болып, қаржының тапшылығынан көптеген аудандар біріктіріліп, бір әкімшілік орталықтан басқарылды. Сол жылдары Мақтаарал, Жетісай, Асықата

жүрген мәселелерін тыңдады. Әтіркүл Мәмбетова деген аурухана қызметкері аудан әкімі мен бас дәрігердің қас-қабағына қарамастан коронавирус індетіне шалдыққан адамдарды емдеу кезінде күндіз-түні талмай жұмыс істеп, өзі де сол дертке шалдығып, ауырып шыққанын, соған байланысты Үкімет уәде еткен жәрдемақыны ала алмай жүргенін айтып салды. Қазір ойын ашық айта алатын мұндай жүректі дәрігерлер қоғамда өте сирек. Партия жетекшісі азаматтық позициясын ашық жетізе білген дәрігерге алғысын айтып, бұл мәселе бойынша өз атына арыз жазу керек екенін, сол арыз негізінде құзырлы орындарға тілегін міндетті түрде жеткізетінін түсіндірді. Басқа да дәрігерлердің пікірлерін тыңдаған партия төрағасы ақ халаттыларға індетпен күрес кезінде қажырлы жұмыстары үшін алғыс айтып, бірнеше дәрігерді «Жанқиярлық

рысымен танысты. Өзбекстанның «Сардоба» су қоймасының жарылуынан мақтааралдықтар қатты зардап шеккен болатын. Сол бір қиын кезде партияның жергілікті филиалы дағдарған мақтааралдықтарға бірнеше жүк машинасы және темір жол вагонына тиелген гуманитарлық көмек жіберген еді.

Мұнан кейін Мырзакент ауылындағы біркелкі үлгіде үй салынып жатқан жаңа мөлтек ауданда болды. Аудан әкімі депутаттарға Бақыт Асанов су тасқынынан зардап шеккен елді мекендерде жүріп жатқан құрылыс жұмыстарының жай-жапсарымен таныстырып, дайын болған баспаналарды көрсетіп шықты.

Жалпы алғанда салынып жатқан үйлерге депутаттардың көңілі толды, иелері де риза. Тұрғындардың айтуынша, баспана жағдайы жақсарған. Әкімшілік үйлерге құбыр тартып, су енгізген. Барлық үйде санторап,

Жетісай аудандары халқының әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан дамуын жақсарту жөнінде арнайы мемлекеттік бағдарлама қабылдағанын дұрыс болар еді. Алдымен, Түркістан қаласы мен Мырзакент кенті аралығындағы автожолды жедел түрде жөндеп, теміржол құрылысын қолға алғаны жөн.

ҚАУЫН ЖЕГЕН КҮН

Екінші күндегі барлық кездесулер аяқталып, депутаттардан бөлініп, кеш бата Шымкентке бет алдық. Біз көп ұзамай ақжолдық депутаттармен жанар-май бекетінде тағы жолымыз түйісті. Екі күннен бері алыстан ғана сәлемдесіп, ілтипат жасап жүрген Азат Тұрлыбекұлы көлігінен түсіп, бізге жақындап, емен-жарқын қолымызды алды. Осындай алыс жолда серік болып, ақпараттық демеу жасап жүрген бізге алғысын жаудырды. Азекең өте жайдарлы, ашық-жарқын адам екен. Кейбір адамдардың бұл кісі туралы сыни пікірлерін естіп қаламыз. Кім қалай десе де Азекеңді сол күні жақын таныдық. Ұсақ адамдар ғана танымал тұлғалардың кемшілігі мен қателігіне

ӨЛКЕСІНДЕГІ «МЫҢ БІР САПАР»

аудандарының орнына іріленген Мақтаарал ауданы құрылып, орталығы Жетісай қаласы болды. Мемлекетіміздің жағдайы түзеліп, ел есін жиғаннан кейін араға 21 жыл салып албасымыздың іріленген Мақтаарал ауданын екіге бөлу туралы Жарлығы шығып, судан өңірде Жетісай және Мақтаарал аудандары қайта құрылды. Жаңа аудан етек-жегі жинап үлгермей жатып Өзбекстанның Сардоба су қоймасының жарылуынан мақтааралдық тұрғындар қатты зардап шекті. «Жұт жеті ағайынды» дегендей, әлемді жайлаған өз-өзіл індет те жергілікті халықтың жан алқымынан алды. Соның кесірінен кейбір диқаншылардың еңбегі зая кетті. Десек те ауыртпалықты арқалаған мырзашөлдік ағайындар мықтылығын дәлелдеді. Бүгінде жаңадан құрылған қос ауданда тіршілік қайнап жатыр. Еңбекқор халықтың «Ақ жол» партиясына деген ықылас-ниеті түзу екен. Жақсы қарсы алды. Оны өзіміз де көзімізбен көрдік, көкейімізге түйдік.

ЖАНҚИЯРЛЫҚ ЕҢБЕКТЕРІ ҮШІН МАРАПАТТАЛДЫ

«Ақ жол» партиясының депутаттары алдымен Жетісай қаласына соғып, аудан әкімі Жамантай Бейсенбаевпен кездесті. Аудан тіршілігімен таныстырған әкім Азат Тұрлыбекұлы бастаған топты жаңадан салынған Жетісай қалалық ауруханасы қызметкерлерімен кездесуге апарды. Мұнда ақ халаттылардың дені нәзік жандылар екен. Депутаттар дәрігерлердің көкейде

еңбегі үшін» медалімен марапаттады. Үкімет бермеген сыйды «Ақ жол» партиясы беріп жатқанына қуанған дәрігерлер Азат Тұрлыбекұлына ризашылықтарын білдірді.

Мұнан соң депутаттар жаңадан пайдалануға берілген Мырзакент аудандық ауруханасында болып, мақтааралдық дәрігерлермен кездесті. Кездесуде олар 40 жастағы еден жуушының коронавирустан қайтыс болғанын баяндады. Қайтыс болған әйелдің артында студент қызы мен оқушы ұлы қалған. Өгей әке жайсыз. Кеше баласы анасының әріптестеріне телефон шалып, оқулықтар жағынан көмектесуді сұраған. Басқа облысқа кеткісі кететінін айтқан. Біздің облыстық филиалдың төрағасы Абзал Салықбаев баланың байланыс нөмірін алып, өзімен хабарласуын сұрады. Баланы Шымкент колледжіне орналастырып, барлық жағынан жәрдем беруді мойнына алмақшы.

Партия төрағасы Азат Перуашев індетпен күрес кезінде күні-түні еңбек етіп, науқастарға көмегін аямаған ақ халаттыларға алғыс айтып, мұнда да бірнеше дәрігерді «Жанқиярлық еңбегі үшін» медалімен марапаттады. Кездесу соңында ақ халаттылар халық қалаушыларымен бірге естелікке суретке түсті.

ЖАҢА САЛЫНҒАН ҮЙЛЕРГЕ КӨҢІЛ ТОЛДЫ

Жетісайлық дәрігерлердің алғысын арқалап шыққан ақжолдықтар Мақтаарал ауданының Өргебас, Фердоуси ауылдарындағы тұрғын үй құрылысының салыну ба-

ванна бөлмелері, кейбіреулерінде тіпті жылы еден де бар. Бір сөзбен айтқанда, қаладан кем емес.

Дегенмен, Азат Тұрлыбекұлы ауылдық жер болған соң жер телімі тым аз бөлінгенін айтып кетті. «Ауылда табыс табудың жалғыз көзі – осы жер телімі. Оған бау-бақша егіп, мал ұстауға болады. Ал, 8 сотық жерге қанша мал ұстап, бау-бақша егуге болады?» деген партия төрағасына аудан әкімі жер телімдерінің бұлай бөлінуін басқа құрылыс алаңдарының жоқтығымен, уақыттың тым тығыз болғандығымен түсіндірді.

ЭКСКЛАВҚА АЙНАЛҒАН ӨҢІР

Жалпы Мақтаарал мен Жетісай жұртының Түркістан облысының жаңа әкімшілік орталығына барып-келуі оңай емес сияқты. 450 шақырымдай жүру үшін кемі 5-6 сағат уақытыңды жұмсауыңа тура келеді.

Негізі Қазақстанның мемлекеттік шекара сызығын анықтау және белгілеу жұмыстары жүргізілген кезде Мақтаарал және Жетісай аудандары Өзбекстан территориясының тұс жағынан қоршауда, ал төртінші тұс Шардара су қоймасымен түйісетін тұйық жағдайда қалып қойды. Бүгінде Мақтаарал және Жетісай аудандары Қазақстанның эксклав аумағына айналып отыр. Бар болғаны 180 мың гектардай ғана болатын кіп-кішкентай жерде 300 мыңнан астам адам тұрып жатқан екі ауданға ерекше мәртебе берілу керек сияқты.

Біздіңше, Үкіметіміз бен Түркістан облысының әкімдігі мәселенің осы жағын ойластырып, Мақтаарал,

жарыса айтып, қуанады екен-ау деген ой келді. Шын мәніндегі жақсы адамның бірінші белгісі – кішіпейілділік. Кішіпейілділік дегенде, адамның өз қабілетіне күмәнмен қарап, өз ойын білдіруге жасқанып емес, қолынан не келетінін, өзінің шама-шарқын білуін айтып отырымыз. Осы қасиет Азекеңнен де, қасындағы серіктерінің бойынан да анық байқалды. Олардың әзілге де бір табан жақын екенін аңғардық. Азат Тұрлыбекұлы жолда сатып алған бірнеше мырзашөлдік қауынның біреуін бізге ұсынды. Біз қауынды сойып, ел ағаларымен бірге күліп-ойнап жапа-тармағай жер алдық. Сәтті күннің осынау бір әдемі көрінісін суретке де түсіріп үлгердік.

ЖАҚСЫЛАР ҚАШАН ДА ҚҰРМЕТКЕ ЛАЙЫҚ

Іс-сапардың үшінші күні Шымкент қаласында «Ақ жол» партиясының Түркістан облысы мен Шымкент қаласы филиалдарының бірлескен жиынымен жалғасты. Жиынға «Ақ жол» партиясы депутаттары мен жергілікті филиалдарының төрағаларынан бөлек шағын және орта бизнес өкілдері, дәрігерлер, алдағы депутаттық сайлауға үміткер азаматтар қатысты.

Жиынды партияның Шымкент қалалық филиалының төрағасы Әлімхан Әбжанов ашып, Қазақстанның үшінші мегаполисінде партия филиалының ашылғанын көп бола қоймаса да саяси белсенділіктері артып, партия қатарына өтуге ықылас танытып жатқан жергілікті тұрғындар көп екенін атап өтті. Әлімхан

Досыбайұлының айтуынша, соңғы екі айда «Ақ жол» партиясының қатарына кіргендер саны 5 мыңнан 21 мың адамға дейін артқан. Олардың басым бөлігі жас кәсіпкерлер мен медицина қызметкерлері екен.

Жиын барысында партия жетекшісі Азат Тұрлыбекұлы «Ақ жол» партиясының алға қойған мақсаттарын түсіндіріп, атқарылған жұмыстарды айтып өтті. Сондай-ақ, коронавирустың індетімен күресіп, адамдардың өмірін сақтап қалуға жауап салып, еңбек еткен дәрігерлерге алғысын білдіріп, әлеуметтік жағдайы төмен отбасыларға қолдау жасап, түрлі материалдық көмек берген кәсіпкерлерге ризашылығын жеткізді. COVID-19 індеті кезінде жанқиярлық ерлік жасап, қайырымдылық көрсеткен дәрігерлер мен кәсіпкерлердің еңбектерін елеусіз қалдырмау мақсатында Шымкент қаласындағы бірқатар ақ халатты абзал жандар мен бизнес өкілдерін, атап өтер болсақ, «Медикер» клиникасының директоры Бақытжан Позилова, осы клиниканың медбикелері Рахила Қазақбаева мен Әсел Садуақасоваға, «Денсаулық» клиникасының реабилитологы Айна Бакееваға, Шымкент қалалық жұқпалы аурулар емханасының эсперті Талғат Нұғманова, «Korporatsia Tekti» корпорациясының директоры Ноян Төлегенова, «World Claass» фитнес клубының меңгерушісі Тұран Абжанова, «Авто-Капитал-77» ЖШС директоры Жамалбек Жораевқа, жеке кәсіпкер Райхан Илесоваға Азат Тұрлыбекұлы «Ақ жол» партиясының Президиумы атынан «Жанқиярлық күрес үшін» төсбелгісін табыс етті. Олардың ішінде «Денсаулық» клиникасының реабилитологы Айна Әлмұратқызы – індет кезінде күллі қазақстандықтарға үндеу жасап, Денсаулық сақтау министрлігінің еліміздегі коронавирус дертіне шалдыққан адамдарды медициналық емдеу хаттамасын өзгертуге бастама көтеріп, жаңа емдеу шараларын ұсынған белгілі дәрігер. Мұндай ерен еңбегі үшін «Ақ жол» партиясы Шымкент филиалының төрағасы дәрігерге өз атынан «World Claass» фитнес клубының «арнайы абонемент» сертификатын тарту еткен болатын. Дәрігер бір жол бойы аталмыш фитнес клубта тегін қызмет алады.

Ал «Ақ жол» партиясының Шымкент қаласындағы жалғыз мәслихат депутаты Евгений Хван «Халыққа адал қызмет еткені үшін» төсбелгісімен марапатталды. Евгений Хван екі рет қалалық мәслихат депутаты болған кәріс ұлтының өкілі. Жиында қозғалған пікірін айтып, партия төрағасына алғысын жеткізді.

Жиын соңында Азат Тұрлыбекұлы 20-ға жуық кәсіпкерлер мен жастарға «Ақ жол» партиясының мүшелік билетін табыс етті.

Сонымен бірге ол кәсіпкерлер мен алдағы депутаттық сайлауға үміткер азаматтардың түрлі тақырыптағы сауалдарына жауап берді.

«Ақ жол» партиясының көшбасшыларымен болған осынау кездесулердегі қызықты да мазмұнды оқиғалар мақаламызға арқау болды. Саналарын ұлы ойлармен қоректендірген адамдармен болған біздің үш күніміз қызықты естеліктер мен әдемі әңгімелермен толықты. Қазақ: «Өзіне сенген адам ғана ұлы істерге бара алады» деген даналық сөз бар. Бұл жоғарыда атын атаған азаматтарға қарата айтылған пайым екен-ау деген ойды түйдік.

Әзілхан АХМЕТОВ,
Нәзіпа МАМЫҚОВА
«Қазақ үні»

РК: ТРАДИЦИОННАЯ КУЛЬТУРА ВЫТЕСНЯЕТСЯ РЕЛИГИЕЙ

Мировые игроки нередко используют для своих целей религиозный антагонизм в других странах, деструктивные религиозные организации. Религиозные организации использовались в войне в Афганистане, Ливии, Сирии и в других странах. Не говоря о том, что религиозный радикализм вызывает снижение уровня культуры, образования и науки.

ЗАЩИТА ТРАДИЦИОННОГО ПОНИМАНИЯ ИСЛАМА

Проблемы, связанные с ростом религиозности населения, характерны для многих республик бывшего СССР — в свое время были приняты либеральные законы в религиозной сфере. По этой причине необходимы исследования проблем и опыта наших соседей, чтобы использовать их для решения задач у нас, для прогноза будущих рисков, принятия адекватных мер и законов в этой сфере и т.д. Конечно, с учетом некоторых культурных, этнических, исторических и иных особенностей.

Понятно, что необходим баланс «светскости» и «религиозности». И он возможен при гармоническом развитии «мирских» и религиозных ориентиров с учетом и защиты интересов государства, гражданского общества и индивида. Все три участника важны при формировании баланса ценностных ориентиров, а также при проведении реформ.

Наши соседи в Узбекистане, Таджикистане, Татарстане и др. после многих лет идеологических дискуссий и борьбы в итоге пришли к идее защиты своего традиционного понимания ислама. Ведь религия тесно связана не только с традиционной культурой, образом жизни, менталитетом, но и идеологией государства, которая в свою очередь связана с безопасностью страны.

В этом плане в некоторых центральноазиатских странах проблемы «светскости» и «исламскости» вывелись более рельефно.

И в них острее выделяется, что ислам медленно «переигрывает» светское общество в одном чрезвычайно важном сражении — социализации человека. Отсюда бессильные и отчаянные запреты на ношение бороды, хиджабов, никабов и т.д., как считается, мусульманских атрибутов. Например, в Кыргызстане.

Как и у нас, в соседней республике построено большое количество мечетей — больше, чем школ. Всего, по официальным данным, за 2016 г. по Кыргызстану насчитывается 2 743 мечети, а школ — 2 218.

В республике отмечается снижение интереса молодежи к светским вузам, многие пытаются поступить в духовные заведения. При этом молодежь ориентирована на арабские и др. страны. Например, в Татарстане успешно действуют медресе, зарекомендовавшие себя на самом высоком уровне, но молодые люди из Кыргызстана туда не стремятся.

Они выбирают религиозные учебные заведения в Саудовской Аравии, Египте, Турции, Пакистане, Индии и Иране. Там они не только изучали Коран, но и перенимали особенности ислама той или иной страны, другой мазахб, культуру, образ жизни, менталитет, отношение к женщине, одежде и т.д. Нужно понимать, что в каждом

государстве есть свои радикальные, экстремистские течения ислама. Поэтому, скорей всего, радикализм появился через имамов, получивших духовное образование за рубежом.

Обратной стороной медали приобщения кыргызстанцев к религии стало участие более тысячи человек на стороне боевиков ИГ. Их с оружием видели в Сирии, Афганистане и в других странах.

Слабость государственной идеологической надстройки вкупе с социально-экономическим кризисом вынудило молодежь искать ответы на свои вопросы в стенах религиозных организаций. Дело дошло до того, что для получения симпатий избирателей некоторые государственные и обществен-

но-политические деятели стали пропагандировать выгодную для них религию, призывая своих единомышленников возвращаться к духовным истокам.

В итоге, Кыргызстан — одна из немногих стран, способная дать ответ распространению радикального исламизма.

ПРИНЦИП СВЕТСКОСТИ СООТВЕТСТВУЕТ УРОВНЮ ЖИЗНИ

Практика «открытых дверей» в РК для религиозных организаций в течение 20 лет показала пагубность такой политики. Пришло время ориентироваться на Конституцию страны с опорой на светский характер государства, образование и науку.

Или мы сохраним свой традиционный ислам без фанатизма, с элементами тенгрианства, или же страна окажется разделенной на «островки» сторонников различных исламских течений, а также сект различного происхождения, которые могут быть использованы в своих целях мировыми державами, спецслужбами, террористами.

Однако этого мало — **необходимо развивать государственную идеологию на основе Конституции светского государства, традиционную культуру и духовность, поднимать уровень образования и науки.**

Принцип светскости (отчасти и атеизм) соответствует уровню жизни. Иными словами, светскость присуща многим развитым странам, кроме США, где религия и

религиозные организации используются для политических целей как орудие идеологического и политического давления, в том числе за рубежом.

Зарубежные исследователи доказывают, что разумная политика светских правительств гораздо важнее для процветания общества, чем массовая религиозность населения. За редким исключением большинство развитых стран — светские.

Базой для развитой экономики большинства стран является высокий

уровень развития образования и науки на основе светскости (и атеизма). Отрицательная корреляция между IQ и религиозностью также была выявлена в ряде исследований, в которых отмечена и следующая особенность: чем выше уровень образования респондентов, тем меньше среди них верующих.

И, наоборот, в большинстве стран с высокой степенью религиозности наблюдается низкий уровень развития экономики, образования, науки.

Конечной целью деятельности салафитов является установление теократического государства, законов шариата, что противоречит статье 5 Конституции РК как «цели которых направлены на нарушение целостности Республики», не говоря о светскости страны.

С началом перестройки не только начали ругать советскую идеологию, атеизм, а вместе с ними нередко стали попадать под «пресс» критики и традиционная культура, достижения науки и образования.

К «властителям дум» — писате-

лям, поэтам, режиссерам и т.д. — власти всегда относились ревниво, но считались с ними и поддерживали их, ведь в комплексе национальной культура вместе с идеологией, религией составляли то, что принято называть духовностью.

И если в СССР государственными идеям в известной мере были подчинены остальные составляющие идеологии и культуры (эстетические, философские, нравственные-религиозные и т.д.), то в суверенном Казахстане, не мудрствуя лукаво, оставили большинство из них без материальной поддержки.

ИСТИНА — В КУЛЬТУРНОМ НАСЛЕДИИ НАШИХ ПРЕДКОВ

В итоге с разрушением советского духовного наследия было выброшено на свалку многое из национальной культуры. В частности, заметно **ослабло влияние художественной литературы, научного мировоззрения, изобразительного искусства, кино, разрушена развитая сеть книжных магазинов и книжного издательства и т.д.**

Между тем, они несли с собой и общечеловеческие ценности: духовную культуру, высокую нравственность, чувство патриотизма. Плюс были направлены на формирование разносторонне развитой личности.

Вместо же идеологи разрушения не предложили ничего нового и позитивного. А опустевшую нишу заполнили (с помощью сверхлиберального закона от 1992 г. «О свободе вероисповедания и религиозных объединений») литературой и «идеологией» различных конфессий и многочисленных сект. Вместо музеев, библиотек, научных институтов и центров появились тысячи мечетей и церквей, вместо философов — имамы, вместо писателей, художников, ученых — «салафиты».

Словом, **вакуум породил духовную химеру. Власть отдала значительную часть идеологического пространства на «откуп» религиозным институтам и организациям.**

И что мы сегодня имеем? Регистрацию браков в мечетях, вмешательство верующих в деятельность учреждений образования (по вопросу хиджаба), появление в средней школе предмета «религиоведение», открыли специализированный «исламский» телеканал, продажу или раздачу религиозной литературы сомнительного содержания, лекции столь же сомнительных «проповедников» и т.д.

В то же самое время в Казахстане перестала существовать прежде широкая сеть книжных магазинов и газетных киосков, снизился общий уровень образования и культуры, а также квалификации специали-

стов. Писатель, ученый, художник опустили на низшие ступени творческой иерархии. Вместо них с народом стали говорить имамы, а в лучшем случае акимы.

Налицо недооценка мировоззренческих, научных, культурных аспектов формирования личности: все-таки основу не показной, а реальной духовности составляют светское образование и воспитание, литература, искусство. Это подтверждает практика многих развитых государств, где популярен светский образ жизни. И, напротив, для большинства стран с высокой степенью религиозности характерен низкий уровень экономики, образования, науки.

Со временем в нашей стране духовность стали понимать как религиозность, нравственность — как религиозную мораль, а рост религиозности населения — как большое достижение.

Это при мировом лидерстве Казахстана по суицидам (следствие психического нездоровья общества, распада института семьи, духовной нищеты и др.), росте преступности, религиозного экстремизма, разводов, в том числе и по религиозным причинам, проституции и т.д. Государственная идеология теряет свои позиции и в «местах не столь отдаленных».

Трудно определить корреляцию между падением нравственности и ростом религиозности, поскольку нравственность в большей степени зависит от политики государства.

Но рост религиозности порождает радикализм. Тот же «салафизм» появился через имамов, получивших религиозное образование в арабских странах; те 800 казахстанцев, которые в свое время уехали в Сирию, радикализировались не где-то за рубежом, а у нас, хотя среди них есть и такие, кто обучался в арабских религиозных заведениях.

И этот «арабский» ислам, в отличие от традиционного «стенного» ислама, развивается вне национальных культур, ставит во главу угла законы шариата и халифата. В такой ситуации трудно говорить о том, что религиозность способствует восстановлению национальных ценностей.

Пройдет немало времени, прежде чем придет осознание, что истину невозможно перенять от кого-то, если она отсутствует в тебе. **Лишь та истина является истиной, которая выстрадана и порождена тобой. Независимо от нашего отношения, такой истиной является культурное наследие наших предков, которое мы и должны беречь и размножать.**

РАЗВИТИЕ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА: НУЖЕН ЗАКОН И СПЕЦИАЛИСТЫ

Несовершенство законодательной базы и отсутствие профессиональных филологов препятствуют дальнейшему развитию и качественному функционированию государственного языка.

Расширение сферы и повышение качества использования казахского языка сталкивается в Казахстане с множеством проблем. По мнению лингвиста Анар Фазылжан, решение этого вопроса зависит не только от тех, кто занимается развитием языковой политики; необходим системный разносторонний подход. Об этом Анар Фазылжан рассказала 365info.kz.

Анар Фазылжан

ДОЛЖЕН ПОДКЛОЧИТЬСЯ БИЗНЕС

— К переводу на казахский язык бизнес- и IT-литературы, а также мировой классики должны подключаться частные издатели. К сожалению, издательское дело у нас развито не так хорошо, как бизнес-среда, и существует в основном за счет господдержки. Но все же есть люди с удачным бизнес-кейсом, они и вносят свой вклад в развитие издательской сферы. Среди них издатель

Бахытжан Бухарбай — он создал свою компанию и занимается публикацией современной развивающей литературы на казахском языке

Но для того чтобы расширить и разнообразить казахоязычный издательский контент, нужны не только прецеденты, но и массовость. Свой вклад в популяризацию казахского языка приносит и Национальное бюро переводов — неправительственный некоммерческий фонд, созданный в 2017 году.

Его инициатором и организатором является **Рауан Кенжеханулы**. В рамках программной статьи Н. Назарбаева «Рухани Жаңғыру» бюро переводит на государственный язык 100 учебников. Но чтобы у нас появилось больше книг на казахском, включая зарубежную классическую, детскую, научно-популярную и другую литературу, надо создать условия для дальнейшего формирования подобных центров и оказать им не только финансовую, но и кадровую поддержку, — отмечает она.

НАДО МЕНЯТЬ ЗАКОН

В целом нужно стремиться к тому, чтобы в поддержке казахского языка был заинтересован не только государственный сектор, но и бизнес.

— И регулироваться это должно инструментальными нормативными законами. К моему большому сожалению, в отношении государственного языка сегодня нормативная база несовершенна и не адаптирована к вызовам современности.

Как была принята в 1989 году,

так и действует до сих пор без всяких изменений.

Принятый закон «О языках» функционирует с небольшими поправками до сих пор. Нам надо принимать закон «О государственном языке» — это сделали все постсоветские государства.

В нашем законе прописано, что знание госязыка — долг каждого гражданина. Но такая формулировка не способствует повышению социального статуса языка.

Должно быть прописано, что каждый гражданин Казахстана обязан знать казахский язык, а также употреблять его в тех или иных сферах, — подчеркивает Анар Фазылжан.

Новые требования и стимулы

По ее словам, во многих странах Европы, прежде чем открыть свое дело, человек сдает тест на владение госязыком. В Казахстане тоже необходимо законодательно обязать знание государственного языка хотя бы на уровне А1. Тогда бизнесмены будут стремиться им владеть. Также частным компаниям, поддерживающим проекты по госязыку, надо предоставлять особые привилегии и скидки на законодательном уровне.

Этот подход, как считает лингвист, позволит найти деньги для многих проектов, связанных с дальнейшим развитием языка.

КАЗАХОЯЗЫЧНАЯ СРЕДА ОГРАНИЧЕНА

На сегодняшний день, по наблюдениям Анар Фазылжан, на казахском не всегда говорят даже в казахских семьях.

— Я контролирую своих детей и слежу, чтобы они везде использовали только казахскую речь. Хотя в казахской семье это должно быть естественным процессом. Но дело в том, что почти вся детская «виртуальная среда» русскоязычная. Телевидение в прайм-тайм тоже вещает на русском языке.

Казахскоязычных радио у нас только два, и то на одном из них часть передач идет на русском. Вы представляете, сколько эфирного времени на территории Казахстана отдается русскоязычному контенту?! Наши отечественные казахскоязычные анимационные продукты, интернет-ресурсы, теле- и радиопроекты, к сожалению, по количеству в несколько раз меньше, чем русско- или англоязычные. В этой конкурентной среде казахский язык проигрывает.

КОНТЕНТ НА КАЗАХСКОМ

Но надо отметить, что спрос на качественный контент на госу-

Уровни знания казахского языка

Сегодня же финансирование идет в основном за счет государства.

ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ

— Если усовершенствовать нормативно-правовую базу, следом решится и вопрос перевода на казахский всевозможной литературы, и его употребление во всех сферах общественной жизни. К примеру, в законе должно быть прописано: чтобы занять какую-либо должность, госслужащий должен владеть казахским на уровне B1 или B2. Именно такой подход в развитых странах — там государственный язык занимает очень высокие позиции. У нас же такого требования нет, хотя конституционно государственным в Казахстане является только один язык — казахский, — отмечает лингвист.

дарственном языке не тот, что был раньше — он возрос и будет только расти. Это уже прочная тенденция. И самое примечательное, что спрос на казахский контент растет не только со стороны казахов, но и со стороны представителей других этносов, проживающих в стране.

Если требования к знанию государственного языка и сферы, в которых он обязателен, будут четко прописаны, население будет изучать его, знать и употреблять. Тогда увеличится и продукция на казахском, — считает эксперт.

Также, по мнению Фазылжан, в законе надо прописать, что все медиапродукты, которые выпускаются на бюджетные деньги по госзаказу, в оригинале изначально должны быть на казахском языке.

И только потом при необходимости переводиться на русский.

НЕ ХВАТАЕТ ПРОФЕССИОНАЛОВ, ВЛАДЕЮЩИХ ЯЗЫКОМ

Развитие казахского языка зависит еще и от квалификации специалистов-лингвистов. Как отмечает Анар Фазылжан, во многих направлениях ощущается острая нехватка специалистов. Филологическое направление в образовании уже давно нуждается в реформировании.

— За последние годы оно претерпело немало изменений во многих странах. Но у нас практически ничего не поменялось. Сегодня на казахском филфаке готовят:

- преподавателей казахского языка,
- переводчиков,
- научных работников.

Однако казахскоязычные филологи требуются во многих направлениях.

Нам нужны филологи — корпусные лингвисты.

В КОМ ОСТРАЯ ПОТРЕБНОСТЬ?

Сегодня нет специалистов по прикладной лингвистике, чтобы создать Национальный корпус казахского языка, внедрить язык в интернет, информационно-коммуникационное пространство. Нужны филологи-логопеды. Я нашла логопеда для ребенка, но он заявил, что ставит речь на русском языке. А специалиста, который бы делал это на казахском, днем с огнем не сыщешь. Нам нужны филологи-копирайтеры. Сегодня сфера казахскоязычной рекламы в плачевном состоянии не только из-за отсутствия должной нормативной базы, но и ввиду нехватки специалистов. Реклама на казахском языке занимается просто люди, владеющие языком, — отсюда и столько неправильных переводов. Компании тоже были бы рады нанять на эту должность

дипломированного профессионала, ведь от этого зависит их прибыль, — утверждает эксперт.

ПОЛИТИКИ ДОЛЖНЫ БЫТЬ БОЛЕЕ КРАСНОРЕЧИВЫ

Не хватает, по ее словам, и филологов-спичрайтеров.

— Наша политическая элита мало общается со своим электоратом на казахском языке.

Нередко от простого казахскоязычного обывателя можно услышать радостный возглас, когда тот или иной чиновник начинает свою речь на казахском языке. Но разве этого достаточно?

Политик должен не только говорить на государственном языке, но и знать хотя бы азы ораторского искусства.

Для того чтобы на ментальном уровне общаться со своим электоратом, нужна помощь дипломированного лингвиста-спичрайтера.

Он должен помогать в подготовке выступления перед народом, — выражает мнение эксперт.

РЕФОРМИРОВАТЬ КАЗАХСКИЙ ФИЛФАК

По мнению Анар Фазылжан, список востребованных казахскоязычных специалистов-филологов можно продолжать. Нужны и лингвисты-юристы.

При рассмотрении судебных дел у участников процесса очень часто возникают недопонимания именно лингвистического характера.

Нужны и филологи-переводчики, особенно с английского на казахский.

— Специалист английского языка в Казахстане должен знать сопоставительную грамматику и фонетику английского и казахского языков. А то приходит специалист-преподаватель английского, а с ребенком контакт установить не может, потому что казахского не знает.

Системе образования на нашем филфаке нужна реформа. За примерами далеко ходить не надо. В МГУ им. М. В. Ломоносова филфак готовит специалистов по 42 специализациям. Нам есть куда стремиться, — заключает Анар Фазылжан.

Татьяна КИСЕЛЁВА

Казахстанские артефакты, вывезенные в разное время из страны, сегодня хранятся в лучших музеях мира. Попытки вернуть исторические реликвии предпринимались и раньше, однако проблема до сих пор стоит остро. Сегодня довольно сложно определить масштабы вывезенного, скорее всего, исчисление идет в тысячах предметов. Об этом рассказывает sagavan.kz. Процесс реституции (возврата) культурных ценностей – долгий и нелегкий. За всю нашу историю всего дважды, в 1989 г. и в 2016 г., результат был достигнут – реликвии вернулись домой.

КАЗАХСТАН НЕ МОЖЕТ ВЕРНУТЬ СВОИ ИСТОРИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ ИЗ ДРУГИХ СТРАН

Первый беспрецедентный случай произошел перед развалом Союза, мавзолю Ходжа Ахмеда Ясави был возвращен тайказан – оловянный ритуальный котел, отлитый в 1399 г. из семи благородных металлов, весом в 2 тонны.

В 1935 г. казан был увезен в Эрмитаж и экспонировался в разделе тюркской культуры. Реликвия была возвращена благодаря усилиям ученого Альея Маргулана. Осенью 2016 г. череп Нурмагамбета Кокембаулы (Кейки батыра), лидера национально-освободительного движения, был передан Казахстану. Об этом договорились на самом высоком уровне – экс-премьер-министр РК Карим Масимов и премьер-министр РФ Дмитрий Медведев.

Останки прославленного батыра почти сто лет хранились в антропологической коллекции Музея антропологии и этнографии имени Петра Великого (Кунсткамера).

На наш запрос в министерстве культуры и спорта РК рассказали о культурных ценностях, представляющих значимость для страны и нуждающихся в возврате: «... Большинство национальных культурных ценностей (этнографические, антропологические, археологические, изобразительные, нумизматические) находится в таких странах, как Россия, Китай, Монголия, Франция, Великобритания, Германия, Швейцария, Египет, Турция, Венгрия, Австрия, США, Индия. К примеру, в Лувре (Франция) и Эрмитаже (Россия) хранятся светильники мавзолея Ходжа Ахмеда Ясави, в музее истории Берна (Швейцария) – картина «Казахский воин», в музее Салар Джунг (Индия) – письмо хана Абдирахима Тауекел хану, в музее Дрездена (Германия) – фрагмент купола мавзолея Айша Биби, в этнографическом музее Санкт-Петербурга (Россия) – зимний и летний чапаны отца Шокана Уалиханова и т. д. Необходимо отметить, что вышеназванный светильник мавзолея Ходжа Ахмеда Ясави в 1935 году был вывезен на выставку в Эрмитаж из Государственного историко-культурного музея-заповедника «Азрет-Султан». Для решения вопроса возврата исторического светильника МИД РК в рамках своей компетенции был направлено письмо в посольство РК в Российской Федерации в целях проведения работ с соот-

ветствующими государственными органами. В настоящее время в данном направлении генеральное консульство РК в городе Санкт-Петербурге ведет работы с российской стороной. При этом решение данного вопроса является длительным процессом».

Безусловно, к этому перечню стоит добавить череп хана Кенесары, поиски которого ведутся по сей день. А также каменную плиту с надписью Тамерлана о его походе 1391 г. против Тохтамыша, найденную академиком Канышем Саитпаевым в 1935 г., коллекцию Чиликтинского кладя из Восточного Казахстана, несколько сотен посткраниальных скелетов казахов и многое другое.

Сейчас министерством культуры и спорта РК сформирован предварительный список культурных ценностей, находящихся за пределами Казахстана.

МУЗЕИ НА СВЯЗИ

Мы решили узнать у самих музеев, какими казахстанскими артефактами они располагают, сколько у них таких единиц хранения и т. д. Были отправлены запросы в два десятка музеев – России, Великобритании, Германии и Китая.

Самым контактным и дружелюбным музеем оказался Музей антропологии и этнографии имени Петра Великого Российской Академии наук (Санкт-Петербург), откуда были получены подробные ответы на все наши вопросы: «История формирования собрания Музея антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) РАН по традиционной культуре казахов насчитывает уже более двух веков, – говорится в письме. – В настоящее время в фондах МАЭ РАН хранится около одной тысячи предметов по казахской культуре. Среди них вещи, характерные для скотоводческого образа жизни, средства передвижения, оружие, украшения, предметы и аксессуары традиционного костюма, уникальные образцы домашних ремесел и промыслов, юрты и их модели, предметы внутреннего интерьера, музыкальные инструменты.

Среди собирателей казахских

коллекций МАЭ – выдающийся русский художник В. В. Верещагин, знаменитый путешественник и исследователь Центральной Азии Г. Е. Грум-Гржимайло, Чингиз Валиханов, отец казахского ученого-просветителя Чокана Валиханова, выдающийся востоковед-тюрколог Н. Ф. Катанов, первый российский генерал-губернатор Туркестана К. П. фон Кауфман, последний император России Николай II, директор МАЭ академик В. В. Радлов и многие другие.

В Кунсткамере рассказали, что у них хранится мужской пояс из Тургайской области середины XVIII–XIX вв., который принадлежал брату Кенесары. На пояс есть имя его

владельца – Кадырбай. При реставрации пояса под центральной бляхой сумки была обнаружена записка. Исследователи предположили, что это своего рода талисман-оберег, который должен был защищать владельца пояса от несчастий и бед.

В одном из лучших музеев мира – Британском (Лондон) нам ответили, что «Британский музей стремится отобразить коллекцию со всего мира. Он поддерживает постоянные экспозиции и специальные выставки, демонстрирует все свои коллекции онлайн на веб-сайте Британского музея и проводит активную политику сбора. Его коллекции из Центральной Азии являются преимущественно этнографическими. Из них около 70 предметов, таких как войлочные изделия, костюмы, сапоги, родом из Казахстана. В основном собранные в XIX – конце XX вв. Однако в нашей коллекции нет каких-либо древностей из этой страны».

ТАК СКОЛЬКО ВСЕГО?

Недавно на центральноазиатской конференции кластерного бюро ЮНЕСКО в Алматы как раз поднимался вопрос реституции, и там же были озвучены любопытные цифры.

– Вопрос реституции для Казахстана весьма болезненный, и связан он по большей части с культурными ценностями, находящимися на территории России, – сказал во время

своего выступления Дмитрий ВОЯКИН, кандидат исторических наук, эксперт ЮНЕСКО и генеральный секретарь Национального комитета Всемирного наследия РК. – Часть из них попала в Россию еще в досоветское время – например, в знаменитую Петровскую коллекцию. Среди них военные трофеи и подарки, полученные русскими офицерами от казахских султанов, артефакты древних курганов и другие ценности, разграбленные во время присоединения Казахстана к России.

Многочисленные памятники казахского прикладного искусства – юрты, национальные костюмы, ювелирные украшения из золота, серебра, камней – хранятся в музейных фондах Российской Федерации.

Сколько там всего? Сейчас сказать невозможно. Список вывезенных исторических предметов известного ученого-археолога Альея Маргулана (состоит из 243 предметов) считается наиболее полным, однако вряд ли даже этот реестр может претендовать на полноту. Вот бумага, которую я получил недавно по официальному запросу, спасибо нашим дипломатам, нашему посольству, которые активно помогают археологам. В частности, привожу ответ от Государственного исторического музея (Москва): «Основную часть фонда составляет коллекция, полученная в результате раскопок О. Кривцовой-Граковой (Алексеевское поселение и могила курган, которые она проводила как сотрудник музея с 30-х годов XX века, – свыше 5 000 единиц хранения. Далее экспедиция под руководством С. П. Толстова, 1949–1954 годы – основная часть коллекции представлена фрагментами керамики – более 15 000 единиц хранения. Часть собрания представлена материалами могильника Уйгарак – раскопки

О. Вишневецкой, Южный Тагискен – М. Итиной, Алтын-Асар – Л. Левиной – около 1 300 единиц хранения».

Что до археологии, казахстанских ученых всегда беспокоила и беспокоит судьба археологических коллекций, вывезенных из разных регионов республики в советское время в результате работы археологических экспедиций Академии

наук СССР и осевших в хранилищах Москвы, Ленинграда, Омска и других городов. Неся в себе кроме культурной составляющей информацию, ценную для казахстанской археологической науки, эти коллекции на сегодняшний день остаются фактически недоступными для изучения... – заключил Дмитрий Воякин.

ЕСТЬ ЛИ ВЫХОД?

Казахстанские ученые нашли выход из сложившейся ситуации благодаря новым технологиям. Это новая форма возвращения культурных ценностей, к реализации которой они уже приступили. Речь о создании виртуального архива вывезенных в Российской Федерации археологических материалов с помощью 3D-моделирования. С результатами их работы можно познакомиться на онлайн-ресурсе sketchfab.com.

– Мы сконцентрировались на Хорезмской экспедиции, на том, что было вывезено экспедицией Сергея Толстова. Нами составлен список работ, посвященных Приаралью и Южному Казахстану, создана база данных Жетысарского оазиса и др., – продолжает Дмитрий Воякин.

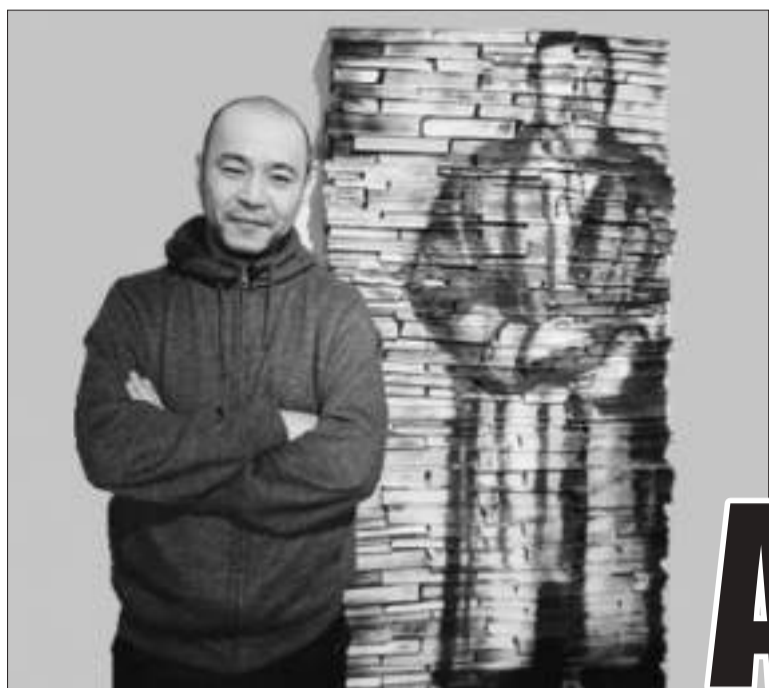
ДРУГИЕ МНЕНИЯ

Несмотря на очевидность того, что нужно добиваться возвращения культурных ценностей, есть мнения, что, может быть, оставить все как есть? В первую очередь в интересах сохранности самих артефактов. Мол, неизвестно, смогут ли отечественные музеи обеспечить надлежащие условия хранения, чтобы артефакт мог продолжить свою жизнь.

Другой момент. В свое время укрепление казахстанских музеев происходило за счет экспонатов, чьей страной происхождения завтра определят Россию. То есть может возникнуть ситуация, в которой не только мы настаиваем вернуть наши ценности, но и нас могут попросить вернуть культурные ценности, которые хранятся в казахстанских музеях.

И наконец третье: некоторые полагают, что обмен культурными ценностями между разными государствами – процесс позитивный для имиджа страны. Почему бы не познакомиться с нашим национальным искусством другие народы? Чтобы посетители видели и знали исконно казахские предметы. Например, зачем возвращать из зарубежных музеев образцы такого этнографического экспоната, как мужской пояс, если у нас их в достатке?

Марина ХЕГАЙ
(в сокращении)

В Казахстане готовится очередной перевод «Слов назиданий» Абая. В этот раз за них взялся выпускник казахской школы, молодой русскоязычный поэт Ербол Жумагулов. О своем видении бессмертных Слов он рассказал kazpravda.kz.

АБАЙ И ЕГО ПЕРЕВОДЧИКИ

— Переводить Абая очень сложно, — говорит он. — Вообще-то я и не думал предложить это, но ко мне с таким предложением обратилось Национальное бюро переводов. Времени предлагали немного. Потому что-то у нас не сложилось, но тема осталась.

А получилось все так. Однажды, отдыхая после монтажа фильма, мы с другом заговорили о «Словах назидания». Я показал ему оригинал текста и стал сравнивать с имеющимися переводами. Вроде бы и знал об этом давно, но тут, вникнув, сам удивился, насколько некорректно порой переведен текст. Пока объяснял другу, как следовало бы сделать правильно, перевел половину первого Слова.

Подумал, что это может быть знак, и начал переводить дальше без всякого заказа. Последнее слово за читателем. Но, мне кажется, если бы Абай писал на русском, он написал бы именно так. Или максимально приближенно.

— А чем Ваш перевод будет отличаться от других?

— В прежних переводах некоторые предложения по-казахски переводчики просто пропускали, потому что не смогли перевести или не захотели утруждать себя долгими раздумьями над философскими мессенджерами, которые Абай оставил потомкам.

К примеру, в казахском языке есть выражение «ақыл табу». Один переводчик вообще пропустил это предложение, а другой перевел как «достичь сознания». Но это все равно как русскую идиому «бить баклуши» перевести так, будто кто-то кого-то бьет. В казахском языке идиома «ақыл табу» означает «найти выход».

— К переводу Абая надо подходить с учетом всех нюансов его многогранной и масштабной личности...

— Безусловно. Стихи вообще сложно переводить. Что касается «Слов», то первый перевод к 100-летию поэта сделан Виктором Шкловским. Вот как звучит начало второго Слова в его переводе: «В детстве мне часто приходилось слышать, как наши казахи, встречаясь с узбеками, называли их «сартами» и подсмеивались над ними: «Ах вы, такие-сякие, широкополые, тарбаристые».

Абай пишет между тем: «Ененді ұрайын, кен қолтық сарт». Опустим

из соображений цензуры первую часть (казахи поймут по почему, но обратим внимание на словосочетание «кен қолтық»). Дословно оно переводится как «широкие подмышки», однако все перевели его как «широкополый» (хотя где полы, а где подмышки?).

В словаре фразеологизмов казахского языка «кен қолтық» переводится как «простодушный» и «бесхитростный» (простофиля, простачок). Если уж речь идет о литературном переводе, то, на мой взгляд, следовало бы перевести как «хитромудрые сарты». Если вчитаться в контекст, то бесхитростность и простодушие сартов мнимые, потому что далее Абай пишет: «в глаза лебезят, отвернутся — проклинают». Я сейчас, конечно, утрирую, но, полагаю, суть ясна.

Сатимжан Санбаев сделал перевод «Слов» в 1970 году. Этого талантливого писателя и драматурга можно оправдать тем, что он, кажется, очень торопился. Переводчик некоторые предложения просто опускал, то не переводил их, или же объединял два предложения в одно и наоборот. Потом «Слова назидания» перевел Роллан Сейсенбаев. У него тоже много спорных моментов, тонкие нюансы и детали он не раскрыл.

К примеру, Абай говорит «қалпыңды сакта». Чтобы понять контекст, надо знать, что қалп — это не просто состояние души. Абай был суфием (суфизм — мистическое течение в исламе, проповедующее аскетизм и повышенную духовность. — Ред.), и чтобы понять эту строку, надо владеть суфийским вокабуляром (словарным запасом). Қалп в суфизме — это духовное сердце. В оригинале звучит, а в переводе на русский — не очень.

А чтобы зазвучало, но при этом был сохранен дух оригинального текста Абая, надо знать материал, и самое главное — найти адекватное слово, максимално точно передающее смысл написанного. Я лично до этого пока не дошел, хотя бьюсь уже который месяц.

Есть еще переводы культурологов Ауэзхана Кодара и Жаната Баймухаметова. Первый мне показался чуточку излишне поэтизированным. Впрочем, я еще не вчитывался как следует. Вариант Жаната не видел. Он, как я узнал из Сети, есть только у его матери.

Словом, основных переводов — раз-два и обчелся. И ни один из них пока не является таким точным, каким его хотелось бы видеть. Понимаю, что это сверхзадача и при таком уровне сложности возможны ошибки, упущения и недочеты.

Мне, окончившему казахскую школу, тоже не сразу ясно, что некоторые понятия в контексте Абая несут совсем другой смысл, иногда стертый временем, устаревший. Здесь важны нюансы каждого слова и фразы. Иначе какой смысл переводить? Желание передать Абая с

междуродовые взаимоотношения, и препарирование семейной жизни, и описание степных законов, и бытовые нюансы.

К примеру, в переводе Анатолия Кима мальчик Абай скачет домой на саврасом коне. Но савраска — это практически крестьянская лошадь. Садиться на нее сыну волостного управителя Кунанбая — это все равно, что сын акима будет мчаться на ржавом мопеде вместо «мерседеса».

— А Вы взяли бы за перевод этого романа?

момент пытаются их перевести. Значит, я интересен им, хотя узнал об этом совершенно случайно — из рецензии на мою книгу.

— Вернемся к Абая. Как Вы оцениваете его переводы на тему Гете? Например, знаменитой «Ночной песни странника», который у Лермонтова называется «Горные вершины...»?

— Поэзия — искусство потерь. Мне вот интересно, если бы Гете прочитал свою «Ночную песню» казахша, в вольном переводе Абая то узнал бы или нет? Думаю, любой перевод (неважно — хороший или плохой) — это попытка понять взаимодействие культур, она несет в себе мощный гуманистический заряд. А поэзия практически непереводаема. Поэтому великий Гете в переводах на русский и на казахский исчез, но остались не менее великие творения Лермонтова и Абая, сохранившие певучесть и ритм оригинала.

Но самая главная мысль, которую я хочу донести сейчас, такая: казахский язык нужно сделать языком мировой литературы. То, чем мы страдаем сегодня, пытаемся перевести самостоятельно свою литературу на другие языки, — это комплексы вчерашнего дня. Это как невеста, которая сама себя предлагает женихам, тогда как настоящую красоту завоевывают. Мне, например, не надо, чтобы мои стихи переводились на английский за счет государства. Я хочу, чтобы англичане сами захотели меня перевести.

— Можно ли назвать знаменитые абаевские строчки «казағым, қайран жұртым», которые все знают как «О, казахи, мой бедный народ», вольным переводом, подобно переводу «Песни ночного странника»?

— «Қайран жұртым» — это вообще-то и не бедный, и не несчастный народ. Тут любовь, смешанная с великой досадой на грани отчаяния, но дословного перевода этого слова нет, его посыл понятен только носителям языка. Задача переводчика — минимизировать потери, но «бедный народ» — это не минимизация, а... не знаю что.

Еще один яркий пример из Абая — «қозімнін қарасы». Дословный перевод — чернота моих глаз. Те, кто пытался перевести, пренебрегая поисками абаевского слова, перевели как «зрачок моих глаз» (спасибо, что хоть не хрусталик). А Абай, между тем, обращаясь к любимой, хотел сказать как минимум — свет очей моих или ненаглядная моя.

— Скольким времени Вы уже заняты переводом?

— С ноября прошлого года, но полностью отдаться работе сложно. Долго «въезжаешь» в материал, а потом раз — и надо уезжать на съемки недели на две-три. Возвращаясь, а ритм уже потерян, и все опять по новой. Друзья даже как-то пытались искать спонсоров, чтобы я мог закрыться месяца на два-три и работать, не отвлекаясь. Пока безуспешно. Сейчас карантин, я дома, но от перевода отвлекает необходимость завершить в срочном порядке сценарий художественного фильма.

— Когда все-таки планируете завершить работу?

— Пока переведено 25 Слов из 45. Не думаю, что нужно гнать гусей по бездорожью, хотя понимаю, что и затягивать особо не стоит. В общем, как получится, так и закончу. Я не привязываю свой перевод к юбилею. Будут его праздновать или не будут, Абай все равно останется Абаем.

ювелирной точностью заставляет меня иной раз сидеть целыми днями над одним коротеньким предложением, а потом разбивать стакан об стену, ругая и Абая, и себя.

Скажем, в одном из «Слов» есть выражение «құлшылық ету». Его можно понять и как молиться, и как служить Богу, и как читать молитву, и находиться на пути к вере. Провисев пять часов на телефоне, я сделал кучу звонков друзьям, провел несколько WhatsApp-конференций и довел всех, кого мог, почти до истерики. Я часто практикую такие совещания, у меня есть три друга, каждый из которых знает казахский глубже меня. Вот у них я и перепроверяю свои переводы. Очень долго решаю, как именно перевести, перебираю варианты.

— Как Вы думаете, переводчик должен владеть языком оригинала?

— Обязан! Я как-то перевел по заказу два стихотворения Роберта Фроста. Заказчик остался доволен, но если бы я знал язык, то перевод был бы гораздо лучше.

— Но вот переводчик «Пути Абая» Анатолий Ким считает, что хорошего писателя должен переводить хороший писатель, которому вовсе не обязательно владеть языком оригинала.

— С большим почтением отношусь к писательскому мастерству Анатолия Андреевича. Спасибо ему за попытку перевести «энциклопедию казахской души». Любому другому переводчику — не казаху на его месте было бы сложно. В этом романе много нюансов, понятных только казаху, причем такому — исконному, плавающему в этих тонкостях как рыба в воде. Тут и

— Хотел бы, конечно, на фоне того, что происходит с институтом перевода, внести свою лепту. Но пока это лишь желание. Боюсь, что без серьезной подготовки это будет невозможно. «Слова назидания» больше полугода не могу одолеть, а тут такой объем...

Впрочем, стилистика «Слов» поэтичная, сжатая, много размышлений и религиозных тонкостей, а проза все же более описательна. Я ради интереса начал сейчас переводить «Сиротскую долю» Мухтара Ауэзова и скажу честно, таких сложностей, как со «Словами», не испытываю.

— Это происходит от того, что у нас никогда не было профессиональной школы переводчиков?

— Почему не было? А Мукагали Макатаев? После него «Божественную комедию» Данте никто уже и не пытался перевести на казахский. И не только он, была целая плеяда, переведившая многое из мировой литературы. Но сейчас хорошие переводчики в самом деле куда-то исчезли. Они отсутствуют и в книжных магазинах, и в Интернете.

Вообще любые переводы — это, на мой взгляд, вопрос такой, которым люди сами должны заниматься, привлекая спонсоров и меценатов. В принципе, я против того, чтобы на государственные деньги переводили на языки мира даже самого Абая. Хороших писателей издатели из других стран находят и переводят сами.

Например, на перевод моих стихов в Цюрихском университете ни одной копейки государственных средств не потрачено, но тамошние студенты-слависты в данный

